

WYTYCZNE

**dla obwodowych komisji wyborczych
dotyczące zadań i trybu
przygotowania oraz przeprowadzenia głosowania
w obwodach głosowania utworzonych w kraju
w wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej
zarządzonych na dzień 18 maja 2025 r.**

- Regulamin obwodowych komisji wyborczych
- Wzór protokołu głosowania w obwodzie
- Rozporządzenie Ministra Infrastruktury w sprawie lokali obwodowych komisji wyborczych dostosowanych do potrzeb wyborców niepełnosprawnych

**WYTYCZNE DLA OBWODOWYCH KOMISJI WYBORCZYCH
DOTYCZĄCE ZADAŃ I TRYBU PRZYGOTOWANIA ORAZ PRZEPROWADZENIA
GŁOSOWANIA W OBWODACH GŁOSOWANIA UTWORZONYCH W KRAJU
W WYBORACH PREZYDENTA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
ZARZĄDZONYCH NA DZIEŃ 18 MAJA 2025 R.**

Ilekoć w wytycznych mowa jest o:

- 1) Kodeksie wyborczym – należy przez to rozumieć ustawę z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy (Dz. U. z 2025 r. poz. 365);
- 2) komisji – należy przez to rozumieć obwodową komisję wyborczą;
- 3) wójcie – należy przez to rozumieć odpowiednio wójta, burmistrza lub prezydenta miasta;
- 4) urzędzie gminy – należy przez to rozumieć odpowiednio urząd gminy, urząd miasta, urząd miejski albo urząd miasta i gminy;
- 5) obwodzie odrębnym – należy przez to rozumieć odrębny obwód głosowania utworzony w zakładzie leczniczym, domu pomocy społecznej, zakładzie karnym i areszcie śledczym oraz w oddziale zewnętrznym takiego zakładu lub aresztu, a także w domu studenckim lub zespołach domów studenckich prowadzonych przez uczelnie lub inne podmioty na podstawie umów zawartych z uczelniami;
- 6) protokole głosowania – należy przez to rozumieć protokół głosowania w obwodzie, o którym mowa w § 1 pkt 1 uchwały nr 53/2025 Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 3 lutego 2025 r. w sprawie wzorów protokołów głosowania i protokołu o wynikach głosowania stosowanych w wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej;
- 7) systemie teleinformatycznym – należy przez to rozumieć zaakceptowany i zapewniony przez Państwową Komisję Wyborczą i Krajowe Biuro Wyborcze system teleinformatyczny Wsparcie Organów Wyborczych (WOW), pomocniczo wykorzystywany przez organy wyborcze, o czym mowa w art. 162 § 3 Kodeksu wyborczego;
- 8) loginie i hasle – należy przez to rozumieć sposób uwierzytelnienia użytkownika w systemie teleinformatycznym;
- 9) operatorze informatycznej obsługi komisji – należy przez to rozumieć osobę powołaną przez wójta, odpowiedzialną za obsługę informatyczną komisji i zapewniającą wprowadzenie danych do systemu teleinformatycznego;
- 10) aplikacji mObywatel – należy przez to rozumieć oprogramowanie przeznaczone dla urządzeń mobilnych, w którym są udostępniane usługi świadczone przez podmioty publiczne oraz podmioty niepubliczne, o której mowa w art. 2 pkt 1 ustawy z dnia 26 maja 2023 r. o aplikacji mObywatel (Dz. U. z 2024 r. poz. 1275 i 1717).

Zgodnie z art. 161 § 1 Kodeksu wyborczego wytyczne Państwowej Komisji Wyborczej są wiążące dla komisji niższego stopnia. **Dlatego też członkowie komisji zobowiązani są zapoznać się z całością wytycznych i bezwzględnie je stosować.**

W celu ułatwienia korzystania z wytycznych zostały one podzielone na rozdziały przedstawiające sposób wykonywania poszczególnych zadań komisji:

Rozdział		Punkty
I.	Informacje ogólne	1–27
	Członkowie komisji	1–3
	Mężowie zaufania	4–12
	Przekazywanie przez mężów zaufania zarejestrowanego materiału	13–14
	Obserwatorzy społeczni	15–18
	Obserwatorzy międzynarodowi	19
	Dziennikarze	20
	Lokal wyborczy	21–27
II.	Zadania komisji przed dniem głosowania	28–34
III.	Zadania komisji w dniu głosowania przed otwarciem lokalu wyborczego	35–39
IV.	Zadania komisji w trakcie głosowania	40–92
	Otwarcie lokalu wyborczego	40–41
	Postępowanie w przypadku skreślenia kandydata z listy	42
	Czynności przed wydaniem wyborcy karty do głosowania	43–44

	Dopisywanie wyborców do spisu wyborców	45
	Wydawanie wyborcom kart do głosowania	46–51
	Głosowanie przez pełnomocnika	52–56
	Wydawanie wyborcom nakładki na kartę do głosowania	57–58
	Przebieg głosowania	59–73
	Przekazywanie Państwowej Komisji Wyborczej danych o frekwencji oraz podanie ich do publicznej wiadomości	74
	Zadania komisji związane z głosowaniem korespondencyjnym	75–86
	Przerwa w głosowaniu	87–92
V.	Zakończenie głosowania	93–100
VI.	Ustalenie wyników głosowania i sporządzenie protokołu głosowania	101–153
	Informacje wstępne	101–106
	Rozliczenie kart do głosowania	107
	Ustalenie wyników głosowania	108–130
	Uwagi do protokołu głosowania wnoszone przez mężów zaufania	131–132
	Uwagi do protokołu głosowania wnoszone przez członków komisji	133–135
	Sporządzenie protokołu głosowania i podanie go do publicznej wiadomości	136–148
	Wydawanie zaświadczeń członkom komisji i mężom zaufania	149–153
VII.	Przekazywanie protokołów głosowania okręgowej komisji wyborczej	154–164
VIII.	Postępowanie z dokumentami z wyborów	165–172
[...]		
X	Ponowne głosowanie	180–189

Rozdział I

Informacje ogólne

Członkowie komisji

1. Zgodnie z art. 154 § 5a Kodeksu wyborczego członkowie komisji korzystają z ochrony prawnej przewidzianej dla funkcjonariuszy publicznych i ponoszą odpowiedzialność jak funkcjonariusze publiczni. Nie oznacza to jednak, że osoby te są funkcjonariuszami publicznymi.
2. W dniu wyborów członkowie komisji są obowiązani nosić w widoczny sposób identyfikatory z imieniem i nazwiskiem oraz funkcją pełnioną w komisji. Członkowie komisji nie mogą udzielać wyborcom pomocy w głosowaniu, z wyjątkiem udzielania informacji, o których mowa w pkt 42 oraz 50 i 51.
3. Przewodniczący komisji kieruje jej pracami, zwołuje jej posiedzenia i przewodniczy im. W razie nieobecności przewodniczącego jego obowiązki pełni zastępca przewodniczącego komisji. Podczas głosowania przewodniczący komisji odpowiada za utrzymanie porządku i spokoju, czuwa nad przestrzeganiem tajności głosowania, przestrzeganiem zakazu prowadzenia w jakiejkolwiek formie agitacji wyborczej w lokalu wyborczym i na terenie budynku, w którym lokal ten się znajduje (art. 107 § 2 Kodeksu wyborczego), oraz przestrzeganiem właściwego toku czynności podczas głosowania. **Ma prawo zażądać opuszczenia lokalu przez osoby naruszające porządek i spokój** (art. 49 § 2 Kodeksu wyborczego), a w razie potrzeby zwrócić się do komendanta właściwego miejscowo komisariatu Policji o zapewnienie koniecznej pomocy (art. 49 § 3 Kodeksu wyborczego). **Przypadki zakłócenia głosowania odnotowuje się w punkcie 24 protokołu głosowania.**

Mężowie zaufania

4. Mężowie zaufania wyznaczeni przez pełnomocników wyborczych komitetów wyborczych, które zarejestrowały kandydata na Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej (lub wyznaczeni przez osoby upoważnione przez tych pełnomocników), mogą być obecni podczas wszystkich czynności wykonywanych przez komisję. Do każdej komisji pełnomocnik wyborczy komitetu wyborczego spełniającego powyższy warunek lub osoba przez niego upoważniona może wyznaczyć po jednym mężu zaufania (art. 103a § 1 Kodeksu wyborczego). Oznacza to, że **w tym samym czasie w lokalu komisji może przebywać tylko jeden mąż zaufania wyznaczony przez dany uprawniony komitet wyborczy**. Mężowie zaufania danego komitetu wyborczego mogą zmieniać się w ciągu pracy komisji. Jednakże po zamknięciu lokalu wyborczego po zakończeniu głosowania mężowie zaufania nie mogą się zmieniać w trakcie czynności komisji związanych z ustalaniem wyników głosowania w obwodzie.
5. Mężowie zaufania przed przystąpieniem do swoich czynności przedstawiają przewodniczącemu komisji:
 - 1) dokument tożsamości;
 - 2) zaświadczenie podpisane przez pełnomocnika wyborczego lub upoważnioną przez niego osobę, sporządzone według wzoru ustalonego uchwałą nr 65/2023 Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 17 sierpnia 2023 r. w sprawie wzoru zaświadczenia dla męża zaufania (M.P. poz. 929). Na podstawie przedłożonego komisji zaświadczenia, w którym wskazana będzie m.in. nazwa komitetu wyborczego, członek komisji weryfikuje uprawnienie do wyznaczenia męża zaufania przez dany komitet. Sprawdzenia, czy dany komitet wyborczy jest do tego uprawniony, należy dokonać poprzez weryfikację, czy komitet ten zarejestrował kandydata na Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. Sprawdzenia można dokonać na podstawie obwieszczenia o kandydatach na Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w wyborach zarządzonych na dzień 18 maja 2025 r., o którym mowa w pkt 23 ppkt 1, albo na podstawie informacji zamieszczonej na stronie internetowej Państwowej Komisji Wyborczej <https://wybory.gov.pl>. W przypadku wątpliwości komisja zwraca się o pomoc w tej sprawie do urzędu gminy. Jest to istotne z uwagi na konieczność zapobieżenia wystawienia osobie wyznaczonej przez nieuprawniony komitet wyborczy zaświadczenia stwierdzającego spełnienie warunków niezbędnych do wypłaty diety, o którym mowa w pkt 149 ppkt 2 lit. a, albo zaświadczenia usprawiedliwiającego nieobecność w pracy wykonywaniem zadań męża zaufania, o którym mowa w pkt 149 ppkt 2 lit. b. Jeżeli zaświadczenie wystawiła osoba upoważniona przez pełnomocnika wyborczego, mąż zaufania okazuje również oryginał lub kserokopię tego upoważnienia. Przewodniczący komisji nie zatrzymuje zaświadczenia okazywanego przez męża zaufania, gdyż jest ono przedkładane wyłącznie do wglądu. Zaświadczenia mogą różnić się między sobą wyglądem i układem graficznym, ale ich treść musi odpowiadać wzorowi ustalonemu przez Państwową Komisję Wyborczą.
6. Przebywając w lokalu komisji, mężowie zaufania zobowiązani są do noszenia w widoczny sposób identyfikatora z imieniem, nazwiskiem, funkcją oraz nazwą komitetu wyborczego, który reprezentują. **Identyfikatory nie mogą zawierać elementów agitacji wyborczej** (np. znaków graficznych komitetów wyborczych lub ich barw).

7. Przewodniczący komisji informuje mężów zaufania o przysługujących im prawach i wskazuje miejsce w lokalu komisji, z którego będą mogli obserwować przebieg czynności wykonywanych przez komisję. Poza tym przewodniczący komisji prowadzi ewidencję czasu przebywania mężów zaufania w lokalu wyborczym, o czym mowa w pkt 149 ppkt 1 oraz pkt 150 i 152. W ewidencji wpisuje się czas przebywania męża zaufania wyłącznie w lokalu danej komisji.
8. **Mężowie zaufania mają prawo w szczególności:**
- 1) być obecni podczas wszystkich czynności komisji, do której zostali wyznaczeni;
 - 2) być obecni w lokalu wyborczym w czasie przygotowania głosowania, w trakcie głosowania i podczas ustalania wyników głosowania oraz sporządzania protokołu głosowania;
 - 3) obserwować liczenie głosów przez komisję i ustalanie przez nią wyników głosowania;
 - 4) zgłaszać przewodniczącemu komisji na bieżąco uwagi i zastrzeżenia;
 - 5) być obecni przy sprawdzaniu prawidłowości ustalenia wyników głosowania;
 - 6) wносить uwagi do protokołu głosowania, z wymienieniem konkretnych zarzutów;
 - 7) występować o wydanie kopii protokołu głosowania;
 - 8) być obecni przy wprowadzaniu danych z protokołu głosowania do sieci elektronicznego przesyłania danych;
 - 9) być obecni przy przewożeniu i przekazywaniu protokołu głosowania.
9. **Mężowie zaufania nie mogą w szczególności:**
- 1) wykonywać żadnych czynności członka komisji;
 - 2) pomagać wyborcom w głosowaniu ani udzielać im wyjaśnień;
 - 3) liczyć ani przeglądać kart do głosowania przed rozpoczęciem głosowania, w trakcie głosowania i po jego zakończeniu – nie mogą dotykać kart w żadnym momencie;
 - 4) wykonywać żadnych czynności związanych z głosowaniem korespondencyjnym, tj. np. wyjmować kopert na kartę do głosowania lub oświadczeń o osobistym i tajnym oddaniu głosu z kopert zwrotnych ani też wyjmować kart do głosowania z kopert na kartę do głosowania, tj. nie mogą mieć żadnego kontaktu fizycznego z kopertami, kartami do głosowania i oświadczeniami – nie mogą dotykać kopert zwrotnych, kopert na kartę do głosowania, kart do głosowania i oświadczeń.
10. **Od podjęcia przez komisję pracy przed rozpoczęciem głosowania do podpisania protokołu głosowania czynności komisji mogą być rejestrowane przez mężów zaufania z wykorzystaniem własnych urządzeń rejestrujących** (np. kamerą lub telefonem komórkowym). Przepisy Kodeksu wyborczego przewidują tylko rejestrację czynności komisji (bez transmisji).
11. **Dozwolone jest rejestrowanie wyłącznie czynności komisji.** Niedopuszczalne jest nagrywanie np. spisu wyborców, czynności wykonywanych przez wyborców, w tym momentu okazywania dokumentu ze zdjęciem, stawiania przez wyborcę znaku „x” na karcie do głosowania, czy też wrzucania przez niego karty do głosowania do urny wyborczej. **Kodeks wyborczy, mimo uprawnienia do rejestrowania czynności komisji, nie zwalnia mężów zaufania z obowiązków wynikających z innych przepisów prawa, w tym w szczególności dotyczących ochrony danych osobowych i dóbr osobistych.**
12. Wykonywanie uprawnień mężów zaufania, w tym rejestrowanie czynności komisji, nie może:
- 1) utrudniać pracy komisji;
 - 2) zakłócać przebiegu i powagi głosowania;
 - 3) **naruszać przepisów powszechnie obowiązujących, w tym m.in. dotyczących:**
 - a) tajności głosowania,
 - b) ochrony danych osobowych,
 - c) ochrony prawa do wizerunku,
 - d) prawa do ochrony prywatności.
- Naruszenie przez męża zaufania przepisów dotyczących tajności głosowania, ochrony danych osobowych, ochrony prawa do wizerunku i ochrony prywatności może skutkować odpowiedzialnością prawną, w tym karną.**

Przekazywanie przez mężów zaufania zarejestrowanego materiału

13. Mąż zaufania może:
- 1) przekazać przewodniczącemu komisji zarejestrowany materiał zawierający przebieg czynności komisji, który zostanie zakwalifikowany jako dokument z wyborów. W takim przypadku komisja pakuje nośnik z materiałem, opieczętowuje go i przekazuje urzędnikowi wyborczemu w depozyt w drugim opakowaniu zbiorczym, o którym mowa w pkt 167, łącznie z innymi dokumentami. Nośniki z zarejestrowanym materiałem będą przechowywane przez 5 lat w archiwum państwowym;

- 2) przesłać zarejestrowany materiał zawierający przebieg czynności komisji elektronicznie do Ministra Cyfryzacji za pomocą usługi udostępnionej przez tego Ministra, który przechowuje go do stwierdzenia ważności wyborów. **Po przesłaniu materiału mąż zaufania kasuje go niezwłocznie z wszelkich nośników pamięci zarówno fizycznych, jak i wirtualnych.**

Niedopuszczalne jest przetwarzanie, w tym np. kopiowanie i udostępnianie zarejestrowanych materiałów w innym trybie niż wskazany w ppkt 1 i 2.

14. **Przewodniczący komisji może wydawać polecenia o charakterze porządkowym**, w przypadku gdy działania mężów zaufania wykraczają poza ich uprawnienia, utrudniają pracę komisji, zakłócają powagę głosowania lub naruszają jego tajność. **Fakt ten należy odnotować w punkcie 24 protokołu głosowania.**

Dopuszczalne jest przemieszczanie się mężów zaufania w trakcie obserwowania przez nich czynności, z zastrzeżeniem że nie będzie to utrudniało pracy komisji ani zakłócało przebiegu głosowania. **Kwestie organizacyjne związane z wykonywaniem funkcji męża zaufania należą do kompetencji przewodniczącego danej komisji, który winien ustalić je i przekazać przybyłym mężom zaufania.**

Obserwatorzy społeczni

15. Zarejestrowane w Rzeczypospolitej Polskiej, tj. wpisane do Krajowego Rejestru Sądowego, stowarzyszenia i fundacje, do których celów statutowych należy troska o demokrację, prawa obywatelskie i rozwój społeczeństwa obywatelskiego, mają prawo wyznaczyć po jednym obserwatorze społecznym do każdej komisji.
16. Prawo wyznaczenia po jednym obserwatorze społecznym do komisji mają stowarzyszenia i fundacje, które w swoim statucie mają zapisaną realizację co najmniej jednego z wymienionych wyżej celów, tj. troskę o demokrację lub prawa obywatelskie albo rozwój społeczeństwa obywatelskiego. Nie ma przy tym znaczenia, w jaki sposób zostaną one zapisane (jaki sformułowania zostaną użyte) w statucie.
17. Obserwatorzy społeczni przed przystąpieniem do swoich czynności przedstawiają przewodniczącemu komisji:
 - 1) dokument tożsamości;
 - 2) zaświadczenie podpisane przez osobę działającą w imieniu organu uprawnionego do reprezentowania na zewnątrz stowarzyszenia/fundacji, sporządzone według wzoru ustalonego uchwałą nr 85/2025 Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 18 lutego 2025 r. w sprawie wzoru zaświadczenia dla obserwatora społecznego. Dopuszczalne jest także użycie zaświadczenia sporządzonego według wzoru ustalonego uchwałą nr 66/2023 Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 17 sierpnia 2023 r. w sprawie wzoru zaświadczenia dla obserwatora społecznego (M.P. poz. 899).
Zaświadczenia mogą różnić się między sobą wyglądem i układem graficznym, ale ich treść musi odpowiadać wzorowi ustalonymu przez Państwową Komisję Wyborczą. Zaświadczenie może zostać przedstawione jako jego odwzorowanie cyfrowe opatrzone własnoręcznym podpisem (w formie skanu). Na podstawie przedłożonego komisji zaświadczenia, wskazującego numer, pod którym stowarzyszenie lub fundacja została wpisana do Krajowego Rejestru Sądowego, członek komisji weryfikuje uprawnienie do wyznaczenia obserwatorów społecznych przez dane stowarzyszenie lub fundację. Sprawdzenia można dokonać w wyszukiwarce Ministerstwa Sprawiedliwości na stronie internetowej: <https://wyszukiwarka-krs.ms.gov.pl>. W przypadku braku takiej możliwości technicznej lub innych wątpliwości komisja zwraca się o pomoc w tej sprawie do urzędu gminy. Przewodniczący komisji nie zatrzymuje zaświadczenia okazywanego przez obserwatora społecznego, gdyż jest ono przedkładane wyłącznie do wglądu.
18. Obserwatorzy społeczni mają takie same uprawnienia, jakie przysługują mężom zaufania, nie mogą jednak wnosić uwag do protokołu głosowania ani być obecni przy jego przewożeniu i przekazywaniu.

Obserwatorzy międzynarodowi

19. Przy wszystkich czynnościach komisji mogą być również obecni obserwatorzy międzynarodowi zaproszeni przez Państwową Komisję Wyborczą. Obserwatorzy międzynarodowi przedstawiają komisji zaświadczenie wydane przez Państwową Komisję Wyborczą. Obserwatorzy międzynarodowi posiadają uprawnienia mężów zaufania, nie mogą jednak wnosić uwag do protokołu głosowania.

Dziennikarze

20. W czasie głosowania w lokalu wyborczym mogą przebywać **dziennikarze posiadający ważną legitymację prasową lub inny dokument potwierdzający reprezentowanie redakcji**. Dziennikarze są obowiązani zgłosić swoją obecność przewodniczącemu komisji oraz stosować się do zarządzeń mających na celu zapewnienie powagi i tajności głosowania. Dziennikarze nie mogą przeprowadzać wywiadów w lokalu, w którym odbywa

się głosowanie. Dopuszczalne jest natomiast, po uzyskaniu zgody przewodniczącego komisji oraz osób, których wizerunek jest utrwalany, filmowanie i fotografowanie przebiegu głosowania.

Dziennikarze nie mogą przebywać w lokalu wyborczym przed rozpoczęciem głosowania oraz po jego zakończeniu. Jednakże za zgodą okręgowej komisji wyborczej przewodniczący komisji może zezwolić na sfilmowanie i sfotografowanie przez dziennikarzy momentu otwierania przez komisję urny wyborczej i wyjmowania z niej kart do głosowania. Po wykonaniu tej czynności dziennikarze obowiązani są niezwłocznie opuścić lokal komisji.

Lokal wyborczy

21. W lokalu wyborczym powinny znajdować się:
 - 1) godło Rzeczypospolitej Polskiej (w miejscu widocznym dla wyborców);
 - 2) urna wyborcza wykonana z przezroczystego materiału, zgodna z wzorem wynikającym z uchwały Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 21 marca 2016 r. w sprawie wzorów urn wyborczych (M.P. poz. 312 i 398 oraz z 2023 r. poz. 563). Do przeprowadzenia głosowania komisja wykorzystuje jedną urnę wyborczą z zastrzeżeniem pkt 71 i 177;
 - 3) **pomieszczenia lub osłony zapewniające tajność głosowania, tj. łatwo dostępne miejsca umożliwiające każdemu wyborcy nieskrępowane zapoznanie się z kartą do głosowania oraz jej wypełnienie w sposób niewidoczny dla innych osób, w takiej liczbie, aby zapewnić sprawny jego przebieg. Kodeks wyborczy nie przewiduje obowiązku przygotowania w lokalu wyborczym osłoniętych kabin do głosowania, lecz ważne jest, aby miejsca przeznaczone do głosowania spełniały swoją funkcję, tzn. zapewniały tajność głosowania.** Miejsca te powinny być wyposażone w przybory do pisania. W miejscach tych należy także umieścić informację Państwowej Komisji Wyborczej o sposobie głosowania oraz warunkach ważności głosu w wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej.
22. Lokal wyborczy powinien być dobrze oświetlony, w szczególności dotyczy to miejsc zapewniających tajność głosowania. **Ponadto lokal wyborczy powinien być – w miarę możliwości – tak urządzony, aby wyborca po otrzymaniu karty do głosowania kierował się bezpośrednio do miejsca za osłoną, a następnie w stronę urny wyborczej.** Wystrój lokalu wyborczego powinien odpowiadać powadze głosowania. Po odebraniu lokalu komisja obowiązana jest sprawdzić, czy urna wyborcza jest takiej wielkości, że pomieści wszystkie wrzucone karty do głosowania, a także czy wykonana jest w taki sposób, aby przez cały czas, od jej zamknięcia i opieczętowania do jej otwarcia po zakończeniu głosowania, nie było możliwe wrzucenie do niej kart w inny sposób niż przez wlot urny do tego przeznaczony ani wyjęcie bądź wysypanie się kart. Jeżeli wielkość urny nie zapewni pomieszczenia w niej wszystkich kart do głosowania oddanych przez wyborców, komisja występuje do wójta o zapewnienie dla potrzeb głosowania urny dodatkowej. Informację w tym zakresie komisja przekazuje także urzędnikowi wyborczemu.
23. Na widocznym miejscu w lokalu wywiesza się urzędowe obwieszczenia i informacje o:
 - 1) kandydatach na Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w wyborach zarządzonych na dzień 18 maja 2025 r.;
 - 2) numerach i granicach obwodów głosowania oraz siedzibach komisji;
 - 3) sposobie głosowania oraz warunkach ważności głosu w wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej;
 - 4) składzie komisji;
 - 5) skreśleniu kandydata na Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej wraz z informacją o warunkach decydujących o ważności głosu oddanego na karcie do głosowania, na której pozostało nazwisko skreślonego kandydata (o ile sytuacja taka będzie miała miejsce).
24. Obwieszczenia i informacje powinny być dodatkowo umieszczone na wysokości umożliwiającej ich odczytanie przez wyborców o ograniczonej sprawności ruchowej (art. 37c § 1 Kodeksu wyborczego).
25. Komisja powinna mieć w swojej siedzibie zapewniony dostęp do telefonu oraz znać numery telefonów, pod którymi pełnione będą dyżury członków okręgowej komisji wyborczej, urzędnika wyborczego oraz dyżury w urzędzie gminy, a także numer telefonu do pełnomocnika ustanowionego przez okręgową komisję wyborczą, upoważnionego do telefonicznego przyjęcia danych o frekwencji, o których mowa w pkt 74.
26. W lokalu wyborczym oraz na terenie budynku (wewnątrz i na zewnątrz), w którym mieści się ten lokal, nie mogą być umieszczone hasła, napisy lub ulotki oraz inne materiały agitacyjne (art. 107 § 2 Kodeksu wyborczego). Kontroli w tym zakresie komisja dokonuje bezpośrednio przed dniem głosowania oraz ponownie przed rozpoczęciem głosowania, a także – w razie potrzeby – w trakcie głosowania. W razie umieszczenia takich materiałów komisja usuwa je. W przypadku gdyby usunięcie ich przez komisję we własnym zakresie nie było możliwe, zwraca się ona o pomoc do wójta oraz informuje o tym urzędnika wyborczego. Materiały agitacyjne umieszczone zgodnie z prawem w pobliżu terenu budynku, w którym znajduje się lokal wyborczy, np.: bezpośrednio przed wejściem na teren budynku, w którym mieści się lokal, lub w bezpośrednim sąsiedztwie, lecz poza jego terenem, nie naruszają przepisów Kodeksu wyborczego i nie mogą być usuwane przez członków komisji.

27. W terminie uzgodnionym z wójtem, nie później jednak niż w przeddzień głosowania, komisja kontroluje stan wyposażenia lokalu oraz oznakowania budynku, w którym się ono odbędzie. **Podczas kontrolowania stanu wyposażenia lokalu wyborczego komisja ma bezwzględny obowiązek:**
- 1) sprawdzenia, czy zapewniono odpowiednią liczbę miejsc zapewniających tajność głosowania, o których mowa w pkt 21 ppkt 3;
 - 2) niezwłocznego powiadomienia wójta i urzędnika wyborczego o stwierdzonych nieprawidłowościach w tym zakresie, o ile one wystąpiły;
 - 3) ponownego sprawdzenia, czy ewentualne nieprawidłowości zostały usunięte.
- Komisja właściwa dla lokalu dostosowanego do potrzeb wyborców niepełnosprawnych sprawdza, czy lokal oraz elementy jego wyposażenia bezwzględnie spełniają wszystkie warunki, o których mowa w rozporządzeniu Ministra Infrastruktury z dnia 29 lipca 2011 r. w sprawie lokali obwodowych komisji wyborczych dostosowanych do potrzeb wyborców niepełnosprawnych (Dz. U. z 2019 r. poz. 336).**
- O stwierdzonych brakach lub nieprawidłowościach komisja zawiadamia wójta i urzędnika wyborczego, a następnie sprawdza, czy zostały one usunięte.

Rozdział II

Zadania komisji przed dniem głosowania

28. Niezwłocznie po powołaniu komisja odbywa pierwsze posiedzenie, na którym dokonuje wyboru przewodniczącego komisji i jego zastępcy oraz, po zapoznaniu się z niniejszymi wytycznymi, ustala sposób wykonania swoich zadań.
- Niezwłocznie po ukonstytuowaniu się komisja podaje do publicznej wiadomości, w sposób zwyczajowo przyjęty, informację o swoim składzie z uwzględnieniem pełnionych funkcji. W dniu głosowania informację o składzie komisji wywiesza się w lokalu wyborczym.
29. Komisja w obwodzie, w którym przeprowadzane będzie głosowanie korespondencyjne, w terminie uzgodnionym z urzędnikiem wyborczym, zbiera się w możliwie pełnym składzie, lecz nie mniejszym niż co najmniej 1/2 jej pełnego składu (patrz pkt 35), w tym z udziałem przewodniczącego komisji lub jego zastępcy oraz urzędnika wyborczego, w celu ostemplowania kart do głosowania wykorzystywanych w głosowaniu korespondencyjnym oraz przygotowania pakietów wyborczych. Czynności te komisja wykonuje w miejscu wskazanym przez urzędnika wyborczego. Niedopuszczalne jest wynoszenie kart do głosowania poza to miejsce w celu ich ostemplowania.
30. **Przed rozpoczęciem stemplowania kart komisja upewnia się, czy wydano jej właściwą pieczęć. Musi to być pieczęć właściwa dla wyborów z napisem określającym nazwę i siedzibę komisji oraz jej numer. Należy zwrócić szczególną uwagę, czy omyłkowo nie została wydana pieczęć np. obwodowej komisji wyborczej ds. przeprowadzenia głosowania w obwodzie lub obwodowej komisji wyborczej ds. ustalenia wyników głosowania w obwodzie albo obwodowej komisji ds. referendum.** Po ostemplowaniu kart sporządzany jest protokół, w którym wskazuje się liczbę ostemplowanych przez komisję kart do głosowania. Protokół sporządza się w dwóch egzemplarzach, z których jeden otrzymuje urzędnik wyborczy, a drugi pozostaje w dokumentacji komisji.
31. Nie później niż w przeddzień głosowania przewodniczący zwołuje posiedzenie komisji poświęcone organizacji jej pracy przed i w dniu głosowania. W czasie tego posiedzenia komisja ustala w szczególności godziny rozpoczęcia pracy w dniu głosowania. **Zadania te komisja może wykonać w trakcie pierwszego posiedzenia.** Informację o godzinie rozpoczęcia pracy podaje się do publicznej wiadomości przede wszystkim przez jej wywieszenie w budynku, w którym mieści się lokal wyborczy, i w urzędzie gminy (w sposób umożliwiający zapoznanie się z tą informacją także, gdy budynki te są zamknięte). Informacja ta jest przeznaczona dla mężów zaufania, obserwatorów społecznych i obserwatorów międzynarodowych w celu umożliwienia im obecności przy wszystkich czynnościach komisji poprzedzających otwarcie lokalu. Komisja współdziała w tym zakresie z wójtem i urzędnikiem wyborczym.
32. Najpóźniej w przeddzień głosowania komisja odbiera i dokładnie sprawdza:
- 1) liczbę otrzymanych kart do głosowania **poprzez ich przeliczenie;**
 - 2) czy karty do głosowania:
 - a) nie zawierają błędów i usterek drukarskich,
 - b) są kompletne, tj. czy zawierają dane wszystkich kandydatów na Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej (sprawdzenia dokonuje się na podstawie obwieszczenia Państwowej Komisji Wyborczej o kandydatach na Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w wyborach zarządzonych na dzień 18 maja 2025 r.);
 - 3) czy przekazano właściwą liczbę (po 5 egzemplarzy) formularzy protokołu głosowania wraz z wydrukowanymi nazwiskami wszystkich zarejestrowanych kandydatów na Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej;

- 4) czy przekazano właściwą pieczęć komisji, tj. właściwą dla wyborów z napisem określającym nazwę i siedzibę komisji oraz jej numer (patrz pkt 30);
 - 5) czy przekazano właściwy spis wyborców oraz dodatkowe formularze spisu, na których komisja dopisuje wyborców w dniu głosowania, o czym mowa w pkt 45;
 - 6) czy przekazano listę wyborców, którzy udzielili pełnomocnictwa do głosowania;
 - 7) czy przekazano osłony na spis wyborców zapewniające ochronę danych osobowych osób ujętych w spisie;
 - 8) czy przekazano nakładkę na kartę do głosowania sporządzoną w alfabecie Braille’a;
 - 9) czy przekazano formularz ewidencji czasu przebywania mężów zaufania w lokalu wyborczym;
 - 10) czy przekazano formularze zaświadczeń:
 - a) dla wyborców – potwierdzających wzięcie udziału w głosowaniu,
 - b) dla członków komisji – usprawiedliwiających nieobecność w pracy,
 - c) dla mężów zaufania:
 - niezbędnych do wypłaty diety, potwierdzających, że obserwowali oni głosowanie przez co najmniej 5 godzin i obserwowali cały przebieg ustalania wyników głosowania do momentu podpisania protokołu głosowania,
 - usprawiedliwiających nieobecność w pracy wykonywaniem zadań męża zaufania;
 - 11) czy przygotowane zostały potrzebne materiały biurowe, tj. m.in. poduszka do stempli, przybory do pisania, papier, sznurek, taśma klejąca, plomby (np. jednorazowe plomby – nalepki foliowe), worki, pudełka itp.,
 - 12) czy przekazano kartkę z kodem QR służącym do potwierdzania tożsamości wyborców w aplikacji mObywatel.
- Do wykonania tego zadania niezbędna jest co najmniej 1/2 pełnego składu komisji (patrz pkt 35), w tym przewodniczący komisji lub jego zastępca. Komisja ustala także, w uzgodnieniu z wójtem i urzędnikiem wyborczym, sposób i miejsce przechowywania do dnia głosowania odebranych materiałów. Miejsce to musi być należycie zabezpieczone.
33. Odbiór dokumentów potwierdza się na piśmie, wymieniając ich rodzaj i ilość, **w tym liczbę otrzymanych kart do głosowania**. Protokół odbioru otrzymuje organ przekazujący, a jego kopię włącza się do dokumentacji komisji.
- Spis wyborców (wraz z listą wyborców, którzy udzielili pełnomocnictwa do głosowania) przekazuje się przewodniczącemu komisji w przeddzień głosowania. Gdyby zatem przekazanie pozostałych dokumentów wymienionych wyżej nastąpiło wcześniej, przekazanie spisu należy potwierdzić odrębnie.
34. **W przypadku gdy komisji zapewniono obsługę informatyczną**, operator danej komisji powinien odebrać od koordynatora gminnego ds. informatyki login i hasło uprawniające do dostępu do systemu teleinformatycznego. Odbiór loginu i hasła potwierdza się na piśmie.
- Operator ma obowiązek zabezpieczenia loginu i hasła przed dostępem innych osób. W razie ich zniszczenia lub utraty należy niezwłocznie skontaktować się z koordynatorem gminnym ds. informatyki w celu podjęcia dalszych kroków.
- Przewodniczący komisji najpóźniej w przeddzień głosowania ustala z operatorem informatycznej obsługi komisji harmonogram pracy, z uwzględnieniem konieczności:
- 1) przekazania, w trakcie głosowania, danych o liczbie osób ujętych w spisie wyborców oraz o liczbie wydanych kart do głosowania (frekwencji), w sposób określony w uchwale nr 150/2025 Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 31 marca 2025 r. w sprawie trybu i sposobu udostępniania oraz przekazywania danych o liczbie osób ujętych w spisach wyborców oraz liczbie wyborców, którym wydano karty do głosowania w stałych obwodach głosowania utworzonych w kraju w wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej zarządzonych na dzień 18 maja 2025 r. (M.P. poz. ...);
 - 2) wprowadzenia wszystkich danych zawartych w projekcie protokołu głosowania;
 - 3) transmisji danych z protokołu głosowania podpisanego przez członków komisji do systemu teleinformatycznego.

Rozdział III

Zadania komisji w dniu głosowania przed otwarciem lokalu wyborczego

35. W dniu wyborów od czasu rozpoczęcia pracy komisji aż do zakończenia głosowania komisja **wszystkie czynności wykonuje w możliwie pełnym składzie, lecz nie mniejszym niż 1/2 jej pełnego składu, w tym przewodniczący komisji lub jego zastępca**. Jeżeli wskutek obliczeń okaże się, że 1/2 liczby pełnego składu komisji jest liczbą ułamkową, wówczas należy dokonać zaokrąglenia w górę. Oznacza to, że wszystkie czynności do czasu zakończenia głosowania komisja powołana w liczbie:
- 1) 5 osób – musi wykonywać w składzie nie mniejszym niż 3 osoby;
 - 2) 6 osób – musi wykonywać w składzie nie mniejszym niż 3 osoby;

- 3) 7 osób – musi wykonywać w składzie nie mniejszym niż 4 osoby;
 - 4) 8 osób – musi wykonywać w składzie nie mniejszym niż 4 osoby;
 - 5) 9 osób – musi wykonywać w składzie nie mniejszym niż 5 osób;
 - 6) 10 osób – musi wykonywać w składzie nie mniejszym niż 5 osób;
 - 7) 11 osób – musi wykonywać w składzie nie mniejszym niż 6 osób;
 - 8) 12 osób – musi wykonywać w składzie nie mniejszym niż 6 osób;
 - 9) 13 osób – musi wykonywać w składzie nie mniejszym niż 7 osób.
36. Komisja zbiera się w lokalu wyborczym **na tyle wcześniej, aby wykonać wszystkie czynności** związane z przygotowaniem głosowania, lecz nie później niż o godzinie 6.00.
37. Przed rozpoczęciem głosowania komisja:
- 1) sprawdza dostarczone jej dokumenty oraz swoją pieczęć (patrz pkt 30 i 32);
 - 2) **ponownie przelicza karty do głosowania.**
Ustaloną liczbę komisja wpisuje **w punkcie 1** protokołu głosowania.
Tylko staranne wykonanie tej czynności umożliwi prawidłowe rozliczenie kart do głosowania po jego zakończeniu;
 - 3) **ostemplowuje karty do głosowania swoją pieczęcią.** W celu uniknięcia wydania wyborcy karty nieważnej zaleca się ostemplowanie wszystkich kart do głosowania przed otwarciem lokalu, tj. przed godziną 7.00. W razie niemożności wykonania tej czynności przed rozpoczęciem głosowania, należy kontynuować stemplowanie kart bezpośrednio po godzinie 7.00, pamiętając, że trzeba wydawać ostemplowane karty przybyłym w tym czasie wyborcom. Po ostemplowaniu wszystkich kart pieczęcią komisji należy je wraz z pieczęcią komisji odpowiednio zabezpieczyć. Przed rozpoczęciem wykonywania tych czynności komisja jest zobowiązana do ponownego sprawdzenia, czy otrzymana pieczęć jest właściwa (patrz pkt 30);
 - 4) rozkłada spis wyborców wraz z osłoną, o której mowa w pkt 32 ppkt 7, oraz karty do głosowania w sposób ułatwiający przeprowadzanie głosowania i zapewniający wyborcom możliwość sprawnego oddania głosu (patrz pkt 41);
 - 5) sprawdza, czy w lokalu wyborczym w widocznym miejscu wywieszone są urzędowe obwieszczenia i informacje, o których mowa w pkt 23, sprawdza również, czy dodatkowo są one umieszczone na wysokości umożliwiającej ich odczytanie z wózka inwalidzkiego. Komisja podejmuje niezwłocznie działania w celu usunięcia ewentualnych nieprawidłowości;
 - 6) sprawdza, czy w lokalu wyborczym oraz wewnątrz i na zewnątrz budynku, w którym mieści się lokal, nie znajdują się materiały agitacyjne (plakaty, ulotki, napisy). W razie umieszczenia takich materiałów komisja usuwa je. W przypadku gdyby komisja nie mogła tego uczynić sama, zwraca się o pomoc do wójta oraz informuje urzędnika wyborczego. Kontrolę w tym zakresie należy przeprowadzać również w toku głosowania. **Jeżeli na terenie sąsiadującym z terenem budynku, w którym mieści się lokal wyborczy, zostały umieszczone materiały agitacyjne komitetów wyborczych, komisja pozostawia je** (patrz pkt 26);
 - 7) sprawdza, czy urna jest pusta, a następnie zamyka ją i opieczętowuje. Jeżeli komisja otrzymała jednorazowe plomby – nalepki foliowe opatrzone unikatowym numerem, zabezpiecza za ich pomocą urnę przed niekontrolowanym otwarciem. W takim przypadku numery plomb – nalepek, niezwłocznie po ich założeniu, powinny być wpisane przez komisję do wewnętrznego protokołu. Nalepki foliowe opatruje się pieczęcią komisji. Należy pamiętać, że każda próba odklejenia nalepki spowoduje pojawienie się na niej napisu o tym informującego. Urna powinna być ustawiona w takim miejscu, by była przez cały czas głosowania widoczna dla członków komisji i mężów zaufania, obserwatorów społecznych oraz obserwatorów międzynarodowych;
 - 8) sprawdza, czy posiada kartkę z kodem QR służącym do potwierdzania tożsamości wyborców w aplikacji mObywatel.
38. **Przewodniczący komisji obowiązkowo wyznacza członka komisji**, który, przebywając w bezpośredniej bliskości urny wyborczej, zapewnia jej nienaruszalność oraz przestrzeganie przez wyborców zasad dotyczących tajności głosowania, **tj. czuwa, aby wyborcy wrzucali karty do urny wyborczej w taki sposób, aby strona zadrukowana była niewidoczna.**
39. **Urny wyborczej nie wolno wynosić z lokalu wyborczego.** Dotyczy to również urny zasadniczej w obwodach głosowania utworzonych w zakładach leczniczych i domach pomocy społecznej. Urna musi pozostać zamknięta przez cały czas od zamknięcia aż do jej otwarcia po zakończeniu głosowania. Gdyby w tym czasie doszło do otwarcia urny, komisja odnotowuje to zdarzenie i wyjaśnia jego przyczynę **w punkcie 24** protokołu głosowania.

Rozdział IV

Zadania komisji w trakcie głosowania

Otwarcie lokalu wyborczego

40. O godzinie 7.00 komisja otwiera lokal. Od chwili rozpoczęcia głosowania do czasu jego zakończenia komisja wykonuje swoje zadania w składzie zapewniającym wyborcom udział w głosowaniu bez zakłóceń przy wydawaniu kart do głosowania, lecz nie mniejszym niż co najmniej 1/2 pełnego składu (patrz pkt 35), w tym z udziałem przewodniczącego komisji bądź jego zastępcy (art. 42 § 3 Kodeksu wyborczego). Wymóg obecności co najmniej 1/2 osób z komisji oznacza stałe przebywanie takiej liczby członków w pomieszczeniu, w którym znajduje się urna wyborcza.
41. Komisja ma obowiązek zorganizowania stanowisk, w których wydawane są karty do głosowania, w sposób zapewniający sprawny i płynny przebieg głosowania. Komisja powinna wyznaczyć kilka takich stanowisk rozkładając odpowiednio spis wyborców oraz wyraźnie wskazując wyborcom, które stanowisko jest właściwe dla ich adresu zamieszkania. Prawidłowa organizacja pracy komisji jest konieczna w celu zapobieżenia tworzenia się kolejki wyborców oczekujących na głosowanie. W przypadku gdy komisja zauważy jednak, że tworzą się kolejki, wówczas zobowiązana jest do zorganizowania pracy w taki sposób, aby jak najszybciej przywrócić płynność głosowania. W tym celu konieczne jest m.in. wykonywanie czynności komisji w możliwie jej pełnym składzie, w jakim została powołana, niezależnie od wcześniej ustalonych dyżurów. W szczególności przewodniczący komisji może wyznaczyć jej członka, który będzie kierował wyborców do właściwego stanowiska.

Postępowanie w przypadku skreślenia kandydata z listy

42. Jeżeli w okresie po wydrukowaniu kart do głosowania, a przed dniem wyborów, Państwowa Komisja Wyborcza skreśli z listy kandydatów nazwisko kandydata na Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, nazwisko tego kandydata pozostawia się na wydrukowanych kartach do głosowania. W takim przypadku nie dokonuje się druku nowych kart do głosowania.

Państwowa Komisja Wyborcza sporządza informację o nowym brzmieniu karty do głosowania przez odwzorowanie arkusza takiej karty ze skreślonym nazwiskiem kandydata oraz o warunkach ważności głosu oddanego na takiej karcie. Otrzymałą informację o dokonanych skreśleniach i nowym brzmieniu karty do głosowania, w formie obwieszczenia, komisja umieszcza w lokalu wyborczym przy obwieszczeniu o kandydatach na Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w wyborach zarządzonych na dzień 18 maja 2025 r. **oraz informuje ustnie o tym wyborców.**

Niedopuszczalne jest dokonywanie przez komisję jakichkolwiek skreśleń i adnotacji na kartach do głosowania.

Czynności przed wydaniem wyborcy karty do głosowania

43. Przed wydaniem karty do głosowania komisja:
- 1) sprawdza tożsamość wyborcy na podstawie dowodu osobistego lub każdego innego dokumentu ze zdjęciem, pod warunkiem że ustalenie tożsamości wyborcy na jego podstawie nie budzi wątpliwości (art. 52 § 1 Kodeksu wyborczego). Wyborca może zatem okazać komisji dowolny dokument ze zdjęciem (np. paszport, prawo jazdy, legitymacja studencka), w tym również dokument, który utracił ważność, pod warunkiem że ustalenie tożsamości na jego podstawie nie budzi wątpliwości. Komisja może potwierdzić tożsamość wyborcy także na podstawie aplikacji mObywatel. W tym celu wyborca powinien:
 - a) zalogować się do aplikacji mObywatel na swoim telefonie (aplikacja powinna być zaktualizowana do wersji 4.56.0 lub nowszej),
 - b) wybrać w prawym dolnym rogu na ekranie głównym przycisk **Kod QR**,
 - c) nacisnąć przycisk **Zeskanuj kod QR**,Aplikacja poprosi o wyrażenie zgody na użycie aparatu fotograficznego w celu zeskanowania kodu QR. Następnie członek komisji okazuje wyborcy otrzymaną przez komisję kartkę z kodem QR, który wyborca musi zeskanować swoim telefonem.
- Po zeskanowaniu kodu na telefonie wyborcy powinien wyświetlić się ekran z potwierdzeniem jego danych. Na tej podstawie członek komisji potwierdza tożsamość wyborcy.
- Obowiązkowe okazanie dokumentu, w tym aplikacji mObywatel, ma na celu jedynie umożliwienie potwierdzenia przez komisję tożsamości wyborcy, a nie weryfikacji danych znajdujących się w okazywanym do-

kumencie (niezależnie, czy jest to dowód osobisty, prawo jazdy, legitymacja studencka, czy też aplikacja mObywatel). Komisja dysponuje spisem wyborców, który potwierdza prawo wybierania ujętych w nim osób w wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej zarządzonych na dzień 18 maja 2025 r. Obowiązkiem komisji podczas wydawania karty do głosowania jest wyłącznie potwierdzenie tożsamości wyborcy.

Sprawdzenia tożsamości wyborcy należy dokonać w sposób minimalizujący ryzyko ujawnienia danych osobowych wyborcy osobom trzecim;

- 2) ustala, czy wyborca jest uprawniony do głosowania w tym obwodzie, przez sprawdzenie, czy jego nazwisko jest ujęte w spisie wyborców;
 - 3) **sprawdza, czy w rubryce spisu wyborców „Uwagi” odpowiadającej nazwisku danego wyborcy nie jest umieszczona informacja o wysłaniu do niego pakietu wyborczego. W przypadku umieszczenia takiej informacji komisja odmawia wydania karty do głosowania.** Jeżeli wyborca poinformuje komisję, że nie otrzymał pakietu wyborczego, wówczas przewodniczący komisji lub jego zastępca telefonicznie potwierdza w dziale ewidencji ludności urzędu gminy, czy urząd posiada informację o niedoręczeniu temu wyborcy pakietu. W przypadku potwierdzenia przez urząd niedoręczenia pakietu dwóch członków komisji, w tym przewodniczący lub jego zastępca, skreśla adnotację w spisie o wysłaniu pakietu, w to miejsce wpisuje adnotację „pakiet niedoręczony” i opatruje ją parafami (członka i przewodniczącego komisji lub jego zastępcy). Jeżeli w rubryce „Uwagi” **nie ma również informacji, że w imieniu tego wyborcy głosował pełnomocnik**, wówczas komisja wydaje wyborcy kartę do głosowania.
44. Przy wykonywaniu powyższych czynności komisja obowiązkowo korzysta z osłony na spis wyborców, o której mowa w pkt 32 ppkt 7.

Dopisywanie wyborców do spisu wyborców

45. W dniu głosowania, zgodnie z art. 51 § 2 i 4 Kodeksu wyborczego, komisja dopisuje do spisu wyborców na **dodatkowym formularzu spisu** i umożliwia głosowanie:

- 1) osobie przedkładającej zaświadczenie o prawie do głosowania. Członek komisji **ma obowiązek zwrócić szczególną uwagę czy zaświadczenie wydane jest na pierwsze głosowanie**, przeprowadzane w dniu 18 maja 2025 r. W tym celu członek komisji **koniecznie sprawdza**, czy na zaświadczeniu wskazano, że dany wyborca „ma prawo głosować w dniu 18 maja 2025 r. w obwodzie miejsca pobytu w wyborach: Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu pierwszego głosowania”. Jest to o tyle istotne, że na zaświadczeniu o prawie do głosowania na ponowne głosowanie wskazane będzie, że dany wyborca „ma prawo głosować w dniu 18 maja 2025 r. w obwodzie miejsca pobytu w wyborach: Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu ponownego głosowania”. Komisja musi uwzględnić, że na zaświadczeniu o prawie do głosowania **na oba głosowania wskazana będzie data głosowania 18 maja 2025 r.** (na ten dzień zostały zarządzone wybory). Zatem **elementem odróżniającym zaświadczenia na pierwsze i ponowne głosowanie** będą odpowiednio wyrazy „**w dniu pierwszego głosowania**” oraz w „**w dniu ponownego głosowania**”. **Zaświadczenie należy odebrać od wyborcy i dołączyć do spisu, a w rubryce uwagi wpisać „Zaświadczenie 18.05” albo „Z 18.05”.** Dopiero wtedy komisja wydaje kartę do głosowania. Analogicznie należy postąpić w odniesieniu do osób, które na podstawie zaświadczenia chcą głosować w „swoim” obwodzie (wyborca otrzymał zaświadczenie w związku z zamiarem głosowania np. w innym obwodzie, a później odstąpił od tego zamiaru i chce głosować w „swoim” obwodzie). Komisja zwraca szczególną uwagę, czy przedkładany jest oryginał zaświadczenia, tj. czy na zaświadczeniu umieszczony został hologram z nadrukiem „PRP 2025”. W razie wątpliwości należy skontaktować się z urzędem gminy. Zaświadczenia wydawane przez konsula nie będą opatrzone hologramem.
Komisja **nie wydaje** karty do głosowania wyborcy przedkładającemu w dniu pierwszego głosowania (18 maja 2025 r.) zaświadczenie o prawie do głosowania **wydane na ponowne głosowanie**, tj. **na którym wskazano**, że dany wyborca „ma prawo głosować w dniu 18 maja 2025 r. w obwodzie miejsca pobytu w wyborach: Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu ponownego głosowania”;
- 2) **osobie omyłkowo pominętej w spisie**, jeżeli dział ewidencji ludności urzędu gminy, na żądanie komisji, potwierdzi telefonicznie, że pominięcie jest wynikiem pomyłki powstałej przy sporządzaniu spisu. Członek komisji, który otrzymał potwierdzenie z urzędu gminy, dopisując wyborcę na dodatkowym formularzu spisu, musi za każdym razem w rubryce „Uwagi” umieścić swoją parafę. Poza tym członek komisji sporządza dodatkowo, na oddzielnej kartce, notatkę w tej sprawie, z której musi wynikać, że dopisany wyborca nie został ujęty w spisie wyborców z powodu omyłki, a także iż zostało to potwierdzone w dziale ewidencji ludności danej gminy. W notatce podaje się m.in. imię i nazwisko pracownika urzędu gminy potwierdzającego omyłkę oraz godzinę tego zdarzenia. Notatkę, po podpisaniu jej przez członka komisji wraz z jej przewodniczącym lub zastępcą, dołącza się do spisu wyborców;

- 3) **osobie nieujętej w spisie wyborców w związku z umieszczeniem w spisie wyborców w obwodzie odrębnym** (np. w szpitalu, sanatorium, areszcie śledczym), **która opuściła to miejsce przed dniem głosowania**. Wyborca musi udokumentować ten fakt. Przed dopisaniem takiej osoby do spisu wyborców należy sprawdzić, czy wyborca rzeczywiście nie jest ujęty w przekazanym komisji spisie wyborców, w tym czy nie został ujęty na dodatkowym formularzu spisu. Udokumentowanie opuszczenia np. szpitala lub innego zakładu leczniczego przez wyborcę, np. poprzez przedłożenie wypisu z danej jednostki, **ma jedynie umożliwić stwierdzenie, że dana osoba opuściła szpital lub inną placówkę, a nie zapoznanie się z historią choroby lub innymi danymi zawartymi w przedkładanym dokumencie**. Tego rodzaju dokumenty często zawierają dane wrażliwe, z którymi komisja nie może się zapoznawać. Dokument ten może być zatem okazany przez wyborcę w taki sposób, żeby dane wrażliwe nie były dostępne dla komisji, która nie ma prawa żądania ich udostępnienia. Jeżeli nazwiska wyborcy nie ma w spisie, wówczas komisja ma obowiązek ustalić telefonicznie z urzędem gminy, czy jest to spowodowane ujęciem go w spisie w obwodzie odrębnym. Po potwierdzeniu tego faktu komisja dopisuje wyborcę do spisu na dodatkowym formularzu. Członek komisji, który otrzymał potwierdzenie z urzędu gminy, sporządza notatkę, którą po podpisaniu wraz z przewodniczącym komisji lub jego zastępcą, dołącza się do spisu wyborców. Poza tym członek komisji dopisujący wyborcę w dniu głosowania w rubryce „Uwagi” obok imienia i nazwiska osoby dopisanej umieszcza swoją parafę;
- 4) **w obwodzie odrębnym osobie**, która chce głosować, **a przybyła do danej jednostki przed dniem głosowania**. Dla dopisania tej osoby do spisu nie jest wymagane posiadanie zaświadczenia o prawie do głosowania.

Komisja jest obowiązana wyjaśnić telefonicznie w dziale ewidencji ludności urzędowi gminy, czy wyborca posiada prawo wybierania. Jeżeli urząd gminy potwierdzi ten fakt, dopisuje wyborcę do spisu wyborców na dodatkowym formularzu spisu. Członek komisji, który otrzymał potwierdzenie z urzędu gminy, sporządza notatkę w tej sprawie, którą po podpisaniu wraz z przewodniczącym komisji lub jego zastępcą, dołącza się do spisu wyborców. Poza tym członek komisji dopisujący wyborcę w dniu głosowania w rubryce „Uwagi” obok imienia i nazwiska osoby dopisanej umieszcza swoją parafę. W przypadku, gdy urząd gminy nie potwierdzi posiadania przez danego wyborcę prawa wybierania, komisja odmawia dopisania wyborcy do spisu wyborców.

W celu uniknięcia trudności z bieżącym potwierdzaniem przybycia do jednostki komisja wcześniej powinna zwrócić się do jej dyrektora (kierownika) o udostępnienie wykazu osób, które zostały przyjęte przed dniem głosowania, a nie były ujęte w wykazie przekazanym urzędowi gminy w celu sporządzenia spisu wyborców. Dodatkowe formularze spisu wyborców, na których komisja dopisuje wyborców w dniu głosowania, zostaną przekazane przez urząd gminy łącznie ze spisem wyborców.

Po zakończeniu głosowania dodatkowe formularze spisu wyborców powinny zostać **opatrzone pieczęcią komisji oraz podpisane przez przewodniczącego komisji lub jego zastępcę**.

Komisja nie jest uprawniona do dokonywania jakichkolwiek innych zmian w spisie wyborców.

Informacji o dopisaniu wyborcy do spisu wyborców, a w szczególności danych osobowych dopisanego wyborcy, nie należy zamieszczać w uwagach do protokołu głosowania.

Wydawanie wyborcom kart do głosowania

46. Wyborcy wydaje się jedną kartę do głosowania. **Przy wydawaniu kart do głosowania komisja sprawdza, czy są one ostemplowane jej pieczęcią** (patrz pkt 30).

Ponadto komisja zwraca uwagę, by wyborca potwierdził własnoręcznym podpisem, w przeznaczonej na to rubryce spisu wyborców, fakt otrzymania karty do głosowania. **Dopóki wyborca nie potwierdzi własnoręcznym podpisem odbioru karty do głosowania, komisja jej nie wydaje.**

Jedynie w przypadku gdy wyborca okaże komisji dokument potwierdzający, że jest osobą niepełnosprawną o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności w rozumieniu ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2024 r. poz. 44, 858, 1089, 1165, 1494 i 1961) i nie może w związku z tym potwierdzić otrzymania karty do głosowania, członek komisji wydaje wyborcy kartę do głosowania, a w rubryce „Uwagi” stwierdza fakt wydania karty do głosowania oraz przyczynę braku podpisu osoby otrzymującej kartę do głosowania, parafując adnotację wspólnie z przewodniczącym komisji lub jego zastępcą.

W przypadku wątpliwości, czy przedłożony dokument upoważnia wyborcę do niepotwierdzenia odbioru karty do głosowania podpisem w spisie, komisja zwraca się o pomoc do urzędu gminy.

47. Przy czynności potwierdzania przez wyborców otrzymania karty do głosowania **trzeba koniecznie zwrócić szczególną uwagę, by podpisy składane były w miejscach (w linii) odpowiadających ich nazwiskom**. Możliwe jest składanie podpisu bez odwracania spisu.

W przypadku gdy komisja zauważy, że osoba podpisała się w linii przy nazwisku innego wyborcy, wskazuje tej osobie właściwe miejsce w spisie do złożenia podpisu, a podpis złożony w niewłaściwym miejscu skreśla. Skreślenie opatruje się adnotacją „podpis w nieprawidłowym miejscu” i parafami członka komisji oraz przewodniczącego komisji lub jego zastępcy.

W przypadku gdy w rubryce spisu wyborców w linii przy nazwisku wyborcy, który żąda wydania karty do głosowania, znajduje się już podpis potwierdzający jej odbiór, a komisja nie ma wiedzy, że powstał on w wyniku omyłki, komisja odmawia wydania karty do głosowania.

48. Zwrócić także należy uwagę na **bezwzględną konieczność zapewnienia ochrony danych osobowych wyborców ujętych w spisie**, w tym przed ujawnieniem danych osobowych innych osób przy potwierdzaniu przez wyborcę odbioru karty do głosowania. W tym celu komisja **obowiązkowo** stosuje przekazane przez urząd gminy osłony na spis, o których mowa w pkt 32 ppkt 7, zabezpieczające dane osobowe innych osób ujętych w spisie. Powyższe dotyczy również dodatkowego formularza spisu wyborców, który powinien być osłaniany (dane osobowe innych wyborców) podczas składania na nim podpisów przez wyborców. **Niewykonywanie lub niewłaściwe wykonywanie powyższego obowiązku skutkować może odpowiedzialnością za naruszenie przepisów dotyczących ochrony danych osobowych.**
49. **Komisja odmawia ponownego wydania karty do głosowania niezależnie od przyczyn tego żądania (np. z powodu pomyłkowego wypełnienia karty, zniszczenia jej itp.).**
50. Na wniosek wyborcy komisja jest obowiązana wyjaśnić mu sposób głosowania w wyborach, a także warunki ważności głosu, zgodnie z informacją umieszczoną na karcie do głosowania. Wyjaśnienie to nie może zawierać elementów agitacyjnych.
51. Ponadto komisja jest obowiązana, na prośbę wyborcy niepełnosprawnego oraz wyborcy, który najpóźniej w dniu głosowania ukończył 60 lat, do przekazania ustnie treści obwieszczeń wyborczych w zakresie informacji o zarejestrowanych kandydatach na Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. Przekaz ten powinien się ograniczać do poinformowania wyborcy o liczbie zarejestrowanych kandydatów, ich numerach na karcie do głosowania, a także imionach i nazwiskach kandydatów.
- Czynności te wykonuje przewodniczący komisji lub zastępca przewodniczącego w obecności innego członka komisji. Członkowie komisji nie mogą udzielać wyborcom innych informacji niż wskazane w pkt 42 oraz 50 i 51.**

Głosowanie przez pełnomocnika

52. Komisja dopuszcza do głosowania osoby posiadające pełnomocnictwo do głosowania w imieniu wyborcy ujętego w spisie wyborców.
- Wyborca, który udzielił pełnomocnictwa do głosowania w jego imieniu, może w dniu głosowania doręczyć komisji oświadczenie o cofnięciu pełnomocnictwa (podstawę do odnotowania na liście wyborców, którzy udzielili pełnomocnictwa, cofnięcia pełnomocnictwa do głosowania stanowi pisemne oświadczenie o cofnięciu tego pełnomocnictwa, w którym wola wyborcy została potwierdzona podpisem złożonym w obecności komisji), a także głosować osobiście, jeżeli nie głosował jeszcze w jego imieniu pełnomocnik. Głosowanie osobiste wyborcy powoduje wygaśnięcie pełnomocnictwa do głosowania w jego imieniu w pierwszym głosowaniu. Obejmuje ono natomiast ewentualne ponowne głosowanie.**
- Komisja **nie dopuści** natomiast do głosowania wyborcy, którego pełnomocnik wziął udział w głosowaniu w jego imieniu wcześniej. Również złożenie oświadczenia o cofnięciu pełnomocnictwa jest w takiej sytuacji bezskuteczne w pierwszym głosowaniu.
- Fakt cofnięcia lub wygaśnięcia pełnomocnictwa do głosowania komisja **obowiązana jest odnotować w spisie wyborców oraz na otrzymanej wraz ze spisem liście wyborców, którzy udzielili pełnomocnictwa do głosowania w ich imieniu, a otrzymane oświadczenia dołączyć do spisu wyborców.**
53. Pełnomocnik przed przystąpieniem do głosowania okazuje swój dowód osobisty lub inny dokument ze zdjęciem oraz **akt pełnomocnictwa sporządzony** przez wójta lub pracownika urzędu gminy działającego z upoważnienia wójta. Komisja upewnia się, że akt pełnomocnictwa dotyczy **pierwszego głosowania (tzw. I tury) w dniu 18 maja 2025 r.**
54. **Przed wydaniem karty do głosowania komisja sprawdza w spisie wyborców, czy wyborca, który udzielił pełnomocnictwa, jest ujęty w spisie wyborców, a także czy wyborca nie głosował wcześniej osobiście oraz czy w spisie nie odnotowano, że pełnomocnictwo wygasło z innej przyczyny lub zostało cofnięte.** Jeżeli wyborca, który udzielił pełnomocnictwa, nie jest ujęty w spisie wyborców, komisja jest obowiązana wyjaśnić telefonicznie w dziale ewidencji ludności urzędu gminy przyczynę nieumieszczenia wyborcy w spisie wyborców. Jeżeli urząd gminy potwierdzi, że nieumieszczenie wyborcy w spisie wynika z omyłki, komisja dopisuje wyborcę (nie pełnomocnika) do spisu wyborców na dodatkowym formularzu spisu. Członek komisji, który

otrzymał potwierdzenie z urzędu gminy, sporządza, na oddzielnej kartce, notatkę w tej sprawie, którą po podpisaniu wraz z przewodniczącym komisji lub jego zastępcą, dołącza się do spisu wyborców.

55. Komisja **odmawia wydania** pełnomocnikowi karty do głosowania i **zatrzymuje akt pełnomocnictwa do głosowania** w przypadku:
- 1) gdy urząd gminy stwierdzi, że nieujęcie wyborcy w tym obwodzie nie jest błędem;
 - 2) wcześniejszego głosowania osobistego wyborcy;
 - 3) wygaśnięcia pełnomocnictwa z innej przyczyny lub cofnięcia pełnomocnictwa.
56. Po stwierdzeniu, że wyborca nie głosował osobiście, pełnomocnictwo nie wygasło z innej przyczyny i nie zostało cofnięte, komisja **wpisuje** nazwisko i imię (imiona) pełnomocnika wyborcy w spisie wyborców **w rubryce „Uwagi”** odpowiadającej pozycji, pod którą umieszczono nazwisko wyborcy, wraz z oznaczeniem „pełnomocnik”. Pełnomocnik potwierdza otrzymanie karty do głosowania **własnym czytelnym podpisem** w rubryce spisu przeznaczony na potwierdzenie otrzymania karty do głosowania przez wyborcę udzielającego pełnomocnictwa do głosowania. Ponadto komisja **odnotowuje fakt głosowania przez pełnomocnika na otrzymanej wraz ze spisem wyborców liście wyborców, którzy udzielili pełnomocnictwa do głosowania w ich imieniu**. Akt pełnomocnictwa do głosowania komisja ma bezwzględny obowiązek odebrać od wyborcy i **załączyć** do spisu wyborców. Następnie **wydaje** pełnomocnikowi kartę do głosowania. Należy zwrócić szczególną uwagę, aby odebrać od wyborcy właściwy akt pełnomocnictwa, tj. sporządzony na pierwsze głosowanie (tzw. I turę) w dniu 18 maja 2025 r., a w przypadku przeprowadzania ponownego głosowania w dniu 1 czerwca 2025 r. – sporządzony na ponowne głosowanie (tzw. II turę).
- W przypadku pełnomocnika przedkładającego zaświadczenie o prawie do głosowania w celu oddania głosu w obwodzie właściwym dla osoby udzielającej pełnomocnictwa, komisja dopisuje pełnomocnika do spisu wyborców (patrz pkt 45 ppkt 1), a następnie postępuje w sposób, o którym mowa wyżej.

Wydawanie wyborcom nakładki na kartę do głosowania

57. Komisja wraz z kartą do głosowania wydaje wyborcy niepełnosprawnemu, na jego prośbę, nakładkę na kartę do głosowania sporządzoną w alfabecie Braille’a.
58. Komisja informuje wyborcę, że po oddaniu głosu obowiązany jest on zwrócić komisji nakładkę na kartę. Komisja powinna zapewnić wyborcom korzystającym z nakładki na kartę do głosowania sporządzonej w alfabecie Braille’a właściwe do jej użycia miejsce, np. odpowiedniej wielkości stolik ułatwiający oddanie głosu, stosując nakładkę. Miejsce to musi zapewniać tajność głosowania. Komisja zwraca uwagę, aby wyborca wraz z kartą nie wrzucił nakładki do urny. W przypadku utraty nakładki lub jej zniszczenia komisja niezwłocznie informuje o tym urząd gminy.

Przebieg głosowania

59. W czasie głosowania komisja zwraca uwagę, by wyborcy głosowali osobiście i w taki sposób, aby nie została naruszona tajność głosowania, a także aby głosowanie nie zostało wykorzystane przez wyborców do prowadzenia agitacji wyborczej. **Kartę do głosowania wyborcy zobowiązani są wrzucać do urny w taki sposób, aby strona zadrukowana była niewidoczna** (art. 52 § 6 Kodeksu wyborczego).
60. **Niedopuszczalne jest głosowanie za członka rodziny lub za inną osobę**. Zakaz ten nie dotyczy osób posiadających pełnomocnictwo do głosowania.
61. Wyborcy niepełnosprawnemu, na jego prośbę, może pomagać w głosowaniu inna osoba, w tym także niepełnoletnia. Pomoc ta może mieć tylko techniczny charakter. Nie może ona polegać na sugerowaniu wyborcy sposobu głosowania lub na głosowaniu w zastępstwie tego wyborcy. Dopuszczalne jest, aby na życzenie wyborcy niepełnosprawnego w miejscu zapewniającym tajność głosowania przebywała osoba udzielająca pomocy. **Pomocy w głosowaniu nie może udzielać członek komisji, mąż zaufania, obserwator społeczny ani obserwator międzynarodowy** (art. 53 i 103c § 2 Kodeksu wyborczego).
62. Przeprowadzanie głosowania poza lokalem możliwe jest wyłącznie w zakładach leczniczych i domach pomocy społecznej przy zastosowaniu urny pomocniczej, o czym mowa w rozdziale IX.
63. **Komisja zwraca uwagę, by wyborcy nie wynosili kart do głosowania poza lokal wyborczy**. W przypadku gdy komisja zauważy, że ktoś wyniósł kartę do głosowania na zewnątrz, lub otrzyma informację, że w lokalu wyborczym lub poza nim taką kartę przyjmuje lub posiada, nie będąc do tego uprawnionym, np. oferowane jest odstąpienie karty, obowiązana jest niezwłocznie zawiadomić o tym Policję i fakt ten opisać **w punkcie 24 protokołu głosowania**.
64. **Komisja zwraca również uwagę, aby wyborcy nie wrzucali do urny innych przedmiotów niż karty do głosowania**. W razie stwierdzenia takich przypadków fakt ten należy opisać **w punkcie 24 protokołu głosowania**.

65. Komisja, na żądanie wyborcy, obowiązana jest wydać zaświadczenie potwierdzające wzięcie udziału w głosowaniu, którego wzór stanowi załącznik nr 1 do wytycznych.
66. Na żądanie wyborcy komisja obowiązana jest również wydać zaświadczenie potwierdzające odmowę wydania karty do głosowania z podaniem przyczyny odmowy (np. gdy wyborca nie jest ujęty w spisie wyborców).
67. Zaświadczenia, o których mowa w pkt 65 i 66, sporządza się w jednym egzemplarzu. Informację o wydaniu zaświadczenia umieszcza się w rubryce spisu „Uwagi” przy nazwisku wyborcy, którego zaświadczenie dotyczyło. Zaświadczenia podpisuje przewodniczący komisji lub zastępca przewodniczącego i opatruje pieczęcią komisji.
- 68. Komisja na bieżąco sprawdza w spisie liczbę podpisów potwierdzających otrzymanie karty do głosowania przez wyborców.**

W przypadku gdy liczba ta przekroczy 70% liczby otrzymanych przez komisję kart do głosowania, komisja obowiązana jest powiadomić okręgową komisję wyborczą, za pośrednictwem urzędu gminy, o możliwej potrzebie uruchomienia dla niej rezerwy kart.

Natomiast **gdy liczba ta przekroczy 80% liczby otrzymanych przez komisję kart do głosowania, komisja występuje do okręgowej komisji wyborczej, za pośrednictwem urzędu gminy, o wydanie kart z rezerwy.**

Prawidłowe wykonanie tych zadań ma na celu zapobieżenie sytuacji, w której w lokalu wyborczym zabraknie kart do głosowania i konieczne będzie oczekiwanie na doręczenie kart do głosowania przez przedstawicieli urzędu gminy. Taka sytuacja jest bowiem niedopuszczalna.

69. W przypadku gdy komisja stwierdzi, że w lokalu wyborczym przebywa duża liczba wyborców i zaczynają tworzyć się kolejki osób oczekujących na głosowanie, ma ona obowiązek podjęcia wszelkich niezbędnych działań w celu przywrócenia sprawności głosowania. W tym celu komisja postępuje w sposób określony w pkt 41.
70. Komisja czuwa, aby nie doszło do przepełnienia urny wyborczej. Jeżeli komisja stwierdzi, że urna niedługo się zapełni, powinna niezwłocznie zwrócić się do wójta o dostarczenie drugiej urny, informując o tym urzędnika wyborczego, chyba że przed rozpoczęciem głosowania została dostarczona druga urna wyborcza.
71. W przypadku gdy urna uległa zapełnieniu, komisja powinna zakleić oraz opieczętować wlot tej urny i wykorzystać drugą urnę. Urna, która uległa zapełnieniu, pozostaje w lokalu wyborczym. Przed rozpoczęciem stosowania drugiej urny komisja sprawdza, czy jest ona pusta, a następnie zamyka ją i opieczętowuje w sposób, o którym mowa w pkt 37 ppkt 7. Obie urny powinny być ustawione w takim miejscu, by były przez cały czas głosowania pod nadzorem wyznaczonego członka komisji oraz widoczne dla członków komisji i mężów zaufania, obserwatorów społecznych oraz obserwatorów międzynarodowych.
72. Przepisy Kodeksu wyborczego nie zabraniają robienia zdjęć w lokalu wyborczym przez wyborców pod warunkiem, że m.in.:
- 1) nie narusza to:
 - a) porządku w lokalu wyborczym,
 - b) powagi i tajności głosowania,
 - c) praw osób trzecich do ochrony dóbr osobistych, w szczególności ochrony wizerunku,
 - d) przepisów dotyczących ochrony danych osobowych;
 - 2) nie zakłóca przebiegu głosowania.

Przewodniczący komisji zobowiązany jest do czuwania nad zapewnieniem tajności głosowania oraz nad utrzymaniem porządku i spokoju w czasie głosowania. W związku z tym uprawniony jest, jeżeli uzna to za zasadne, do wydania zakazu wykonania zdjęć przez wyborcę w lokalu wyborczym.

Niedopuszczalne jest robienie zdjęć lub nagrywanie spisu wyborców.

73. W związku z tym, że członkowie komisji nie są funkcjonariuszami publicznymi opublikowanie zdjęć zrobionych w lokalu wyborczym zarówno przez przedstawicieli mediów, jak i przez wyborców może wiązać się z odpowiedzialnością cywilną związaną z opublikowaniem wizerunków osób uczestniczących w głosowaniu, członków komisji lub mężów zaufania albo obserwatorów społecznych bez ich zgody.

Przekazywanie Państwowej Komisji Wyborczej danych o frekwencji oraz podanie ich do publicznej wiadomości

74. Komisja (poza komisjami w obwodach odrębnych) przekazuje Państwowej Komisji Wyborczej dane o frekwencji, tj. dane o liczbie osób uprawnionych do głosowania oraz o liczbie wyborców, którym wydano karty do głosowania w trakcie głosowania i podaje je do publicznej wiadomości. Dane te przekazuje się i podaje do publicznej wiadomości według stanu na godzinę 12.00 oraz 17.00, w trybie i na zasadach określonych w uchwale Państwowej Komisji Wyborczej, o której mowa w pkt 34 ppkt 1.

Zadania komisji związane z głosowaniem korespondencyjnym

75. Komisje przeprowadzają głosowanie korespondencyjne, postępując w sposób określony w uchwale nr 169/2023 Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 11 września 2023 r. w sprawie sposobu postępowania z kopertami zwrotnymi i pakietami wyborczymi w głosowaniu korespondencyjnym (M.P. poz. 1032), tj. w sposób wskazany poniżej.
76. Od rozpoczęcia głosowania o godz. 7.00 do godziny 21.00 komisja odbiera koperty zwrotne wyłącznie od przedstawicieli Poczty Polskiej oraz dostarczone osobiście przez wyborców. Komisja nie może przyjmować kopert zwrotnych dostarczonych przez inne osoby (w tym np. członków rodziny wyborcy).
77. Koperty zwrotne, dostarczone do komisji do zakończenia głosowania, komisja otwiera niezwłocznie po dostarczeniu i sprawdza, czy w kopercie zwrotnej znajduje się:
- 1) podpisane przez wyborcę oświadczenie o osobistym i tajnym oddaniu głosu;
 - 2) zaklejona koperta na kartę do głosowania.
78. Jeżeli spełnione są warunki, o których mowa w pkt 77, komisja:
- 1) porównuje imię i nazwisko wyborcy oraz numer PESEL zawarty w oświadczeniu o osobistym i tajnym oddaniu głosu z danymi zawartymi w spisie wyborców. Jeżeli dane się zgadzają, członek komisji odnotowuje w rubryce spisu „Uwagi”, odpowiadającej pozycji, pod którą przy nazwisku wyborcy umieszczono informację o wysłaniu pakietu wyborczego, że wyborca głosował korespondencyjnie;
 - 2) zaklejoną kopertę na kartę do głosowania wrzuca do urny wyborczej;
 - 3) oświadczenie o osobistym i tajnym oddaniu głosu dołącza do spisu wyborców;
 - 4) puste koperty zwrotne pakuje w pakiet, opisuje i odkłada. Pakiet ten pozostaje w dokumentacji komisji, która po zakończeniu głosowania przekazywana jest urzędnikowi wyborczemu w depozyt w drugim opakowaniu zbiorczym, o czym mowa w pkt 167, łącznie z innymi dokumentami.
79. Jeżeli:
- 1) w kopercie zwrotnej nie było oświadczenia o osobistym i tajnym oddaniu głosu,
 - 2) oświadczenie o osobistym i tajnym oddaniu głosu nie było podpisane przez wyborcę,
 - 3) w kopercie zwrotnej nie było koperty na kartę do głosowania,
 - 4) koperta na kartę do głosowania była niezaklejona
- komisja odkłada kopertę zwrotną wraz z zawartością, segregując odłożone koperty według naruszeń powyższych warunków.
80. Komisja pakuje koperty wraz z kartami w osobne pakiety, według naruszeń warunków określonych w pkt 79, opisuje je i odkłada. Po zakończeniu głosowania pakiety te przekazywane są urzędnikowi wyborczemu w depozyt w drugim opakowaniu zbiorczym, o którym mowa w pkt 167, łącznie z innymi dokumentami.
81. Jeżeli wyborca, którego koperta zwrotna została doręczona do komisji, nie jest ujęty w spisie wyborców, komisja jest obowiązana wyjaśnić telefonicznie w dziale ewidencji ludności urzędu gminy przyczynę nieumieszczenia wyborcy w spisie wyborców. Jeżeli urząd gminy potwierdzi, że nieumieszczenie wyborcy w spisie wynika z omyłki, komisja dopisuje wyborcę do spisu wyborców na dodatkowym formularzu spisu. Członek komisji, który otrzymał potwierdzenie z urzędu gminy, sporządza notatkę w tej sprawie, którą po podpisaniu wraz z przewodniczącym komisji lub jego zastępcą, dołącza się do spisu wyborców. Poza tym członek komisji dopisujący wyborcę w dniu głosowania w rubryce „Uwagi” obok imienia i nazwiska osoby dopisanej umieszcza swoją parafę. Analogicznie komisja postępuje w przypadku, gdy dane wyborcy wpisane na oświadczeniu o osobistym i tajnym oddaniu głosu nie zgadzają się z danymi w spisie wyborców.
82. Jeżeli nieumieszczenie wyborcy w spisie wyborców nie wynika z omyłki, komisja odkłada w jeden odrębny pakiet:
- 1) koperty zwrotne, w których znajdowało się oświadczenie o osobistym i tajnym oddaniu głosu:
 - a) wyborcy nieujętego w spisie wyborców, o ile pominięcie w spisie wyborców nie wynikało z omyłki podczas jego sporządzenia,
 - b) zawierające dane wyborcy niezgadujące się z danymi w spisie wyborców, o ile nie wynikało to z omyłki podczas jego sporządzenia lub sporządzania oświadczenia;
 - 2) koperty zwrotne, w których znajdowała się więcej niż jedna koperta na kartę do głosowania;
 - 3) koperty zwrotne zawierające oświadczenie o osobistym i tajnym oddaniu głosu na karcie do głosowania wyborcy, który głosował wcześniej:
 - a) korespondencyjnie (w rubryce spisu „Uwagi”, pod pozycją odpowiadającą nazwisku i imieniu tego wyborcy, członek komisji odnotował już, że wyborca ten głosował korespondencyjnie, a koperta na kartę do głosowania została wrzucona już do urny),
 - b) osobiście (w rubryce spisu „Uwagi”, pod pozycją odpowiadającą nazwisku i imieniu tego wyborcy, nie było umieszczonej informacji o wysłaniu do niego pakietu wyborczego, a wyborca potwierdził odbiór karty do głosowania własnoręcznym podpisem);

- 4) koperty zwrotne nieodebrane przez komisję, lecz pozostawione w komisji przez inne osoby niż przedstawiciel Poczty Polskiej albo osobiście przez wyborcę.
83. Kopert, o których mowa w pkt 82, komisja nie bierze pod uwagę przy ustalaniu wyników głosowania. Pakiet z tymi kopertami należy przekazać urzędnikowi wyborczemu w depozyt w drugim opakowaniu zbiorczym, o którym mowa w pkt 167, łącznie z innymi dokumentami.
84. Wykonując powyższe czynności, **należy pamiętać, by na bieżąco ustalać i zapisywać:**
- 1) liczbę otrzymanych kopert zwrotnych;
 - 2) liczbę kopert zwrotnych, w których nie było oświadczenia o osobistym i tajnym oddaniu głosu;
 - 3) liczbę kopert zwrotnych, w których oświadczenie o osobistym i tajnym oddaniu głosu nie było podpisane przez wyborcę;
 - 4) liczbę kopert zwrotnych, w których znajdowała się niezaklejona koperta na kartę do głosowania;
 - 5) liczbę kopert zwrotnych, w których nie było koperty na kartę do głosowania;
 - 6) liczbę kopert na kartę do głosowania wrzuconych do urny.
- W przypadku gdy informacje z ppkt 2-5 dotyczą jednej koperty zwrotnej, należy je uwzględnić w każdym z tych punktów.
- Otrzymanych przez komisję pustych kopert zwrotnych oraz kopert, o których mowa w pkt 82, nie uwzględnia się przy dokonywaniu powyższych ustaleń.**
- Dane, o których mowa, **muszą być** na bieżąco zapisywane na arkuszu pomocniczym prowadzonym przez wskazanego członka komisji pod nadzorem przewodniczącego lub zastępcy przewodniczącego komisji. Umożliwi to prawidłowe wypełnienie punktów protokołu głosowania dotyczących głosowania korespondencyjnego.
85. Przed wrzuceniem koperty na kartę do głosowania do urny komisja nie może jej otwierać i zapoznawać się z treścią karty do głosowania.
86. Pakiety wyborcze nedoręczone lub nieodebrane osobiście przez wyborców przekazywane komisji do zakończenia głosowania komisja na bieżąco pakuje w pakiet, opisuje i odkłada. W przypadku doręczania kolejnych pakietów wyborczych są one dołączane do zamkniętych opakowań, bez otwierania wcześniej spakowanych pakietów. Pakiety te w zamkniętym i opieczętowanym opakowaniu pozostają w dokumentacji komisji, która po zakończeniu głosowania przekazywana jest urzędnikowi wyborczemu w depozyt w drugim opakowaniu zbiorczym, o którym mowa w pkt 167, łącznie z innymi dokumentami. Analogicznie komisja postępuje z kopertami zwrotnymi doręczonymi do komisji po zakończeniu głosowania.

Przerwa w głosowaniu

87. **Głosowania nie wolno przerywać**, chyba że w wyniku nadzwyczajnych wydarzeń zostanie ono przejściowo lub trwale uniemożliwione. Przez nadzwyczajne wydarzenie należy rozumieć **wyłącznie takie, które realnie uniemożliwia głosowanie** (np. katastrofa budowlana dotycząca budynku, w którym znajduje się lokal wyborczy). Nie są nadzwyczajnymi wydarzeniami sytuacje o charakterze techniczno-organizacyjnym (brak właściwej pieczęci, trudność w dostaniu się do budynku lub lokalu przed rozpoczęciem głosowania, zapelnienie się urny itp.). Do nadzwyczajnych wydarzeń uzasadniających zarządzenie przerwy w głosowaniu **nie należy** także sytuacja, w której wyborcy, którzy przybyli do lokalu wyborczego albo – z uwagi na warunki lokalowe – ustawili się w kolejce przed lokalem wyborczym, **przed godziną zakończenia głosowania (21.00)**, realizują swoje czynne prawo wyborcze na podstawie art. 39 § 4 Kodeksu wyborczego, tj. oddają swoje głosy po godzinie 21.00.
88. **O przyczynach uzasadniających – zdaniem komisji – zarządzenie przerwy w głosowaniu, jego przedłużenie lub odroczenie komisja powiadamia niezwłocznie okręgową komisję wyborczą i za jej zgodą podejmuje uchwałę** o zarządzeniu przerwy w głosowaniu, jego przedłużeniu lub odroczeniu. Uchwałę w tej sprawie komisja bezzwłocznie podaje do publicznej wiadomości oraz przesyła okręgowej komisji wyborczej, która przekazuje ją Państwowej Komisji Wyborczej, i wójtowi. Uchwałę tę komisja załącza do protokołu głosowania i czyni o tym adnotację **w punkcie 19** protokołu głosowania.
89. W razie przerwania lub odroczenia głosowania, o ile nie zagraża to życiu i zdrowiu członków komisji, komisja:
- 1) zakleja i opieczętuje wlot urny;
 - 2) ustala liczbę:
 - a) niewykorzystanych kart do głosowania,
 - b) osób uprawnionych do głosowania, czyli liczbę osób ujętych w spisie wyborców wraz z wyborcami dopisanymi przez komisję na dodatkowym formularzu spisu,
 - c) wydanych kart na podstawie podpisów osób w spisie wyborców;
 - 3) spis wyborców, niewykorzystane karty do głosowania oraz inne dokumenty komisji umieszcza w odrębnych pakietach, opieczętuje je i opisuje;
 - 4) urnę wraz z pakietami oddaje na przechowanie przewodniczącemu komisji.

- Z czynności tych komisja sporządza protokół, podając w nim liczbę niewykorzystanych kart do głosowania, liczbę osób uprawnionych do głosowania i liczbę wydanych kart do głosowania.
90. Po sporządzeniu protokołu przewodniczący komisji zamyka lokal wyborczy i opieczętowuje wejście do lokalu pieczęcią komisji. Pieczęć komisji oddaje się na przechowanie zastępcy przewodniczącego lub innemu członkowi komisji.
91. Wójt zapewnia ochronę lokalu komisji w czasie przerwy w głosowaniu. Komisja oczekuje na przybycie przedstawiciela wójta, który będzie odpowiedzialny za ochronę lokalu. Zadania i tryb postępowania wójta w zakresie ochrony lokalu określa rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 28 sierpnia 2014 r. w sprawie szczegółowych wymagań w zakresie ochrony lokali obwodowych komisji wyborczych w czasie przerwy w głosowaniu spowodowanej nadzwyczajnymi wydarzeniami (Dz. U. poz. 1152).
92. Przed wznowieniem głosowania komisja stwierdza protokolarnie, czy pieczęć na wejściu do lokalu wyborczego, na urnie (ewentualnie plomby, o których mowa w pkt 37 ppkt 7) i pakietach z kartami oraz spisem nie zostały naruszone. W razie naruszenia pieczęci (ewentualnie plomb), braku któregośkolwiek z pakietów albo dokumentów komisja opisuje stwierdzony stan **w punkcie 24** protokołu głosowania, zawiadamia o tym niezwłocznie okręgową komisję wyborczą oraz wójta, a następnie wykonuje czynności wskazane przez okręgową komisję wyborczą.

Rozdział V

Zakończenie głosowania

93. O godzinie 21.00 przewodniczący komisji zarządza zakończenie głosowania. Komisja zamyka lokal. Wyborcom przybyłym do lokalu, w tym wyborcom, którzy – z uwagi na warunki lokalowe – ustawili się w kolejce przed lokalem wyborczym **przed godziną 21.00**, należy umożliwić oddanie głosu (art. 39 § 4 Kodeksu wyborczego). O tego rodzaju sytuacji należy niezwłocznie zawiadomić wójta oraz okręgową komisję wyborczą.
94. W przypadku konieczności umożliwienia oddania głosu wyborcom przybyłym do lokalu oraz wyborcom, którzy – z uwagi na warunki lokalowe – ustawili się w kolejce przed lokalem wyborczym, komisja zobowiązana jest do zagwarantowania, aby poza nimi nie mogły głosować inne osoby, które przybyły do lokalu wyborczego (ustawiły się w kolejce) po godzinie 21.00.
95. Działania, o których mowa w pkt 94, mogą polegać np. na wydawaniu wyborcom przybyłym do lokalu wyborczego przed godziną zakończenia głosowania oznaczonych pieczęcią komisji kartek i/lub na zabezpieczeniu końca kolejki przez członka komisji. Kolejka cały czas musi być bowiem pilnowana, aby wyborcy przybyli po 21.00 nie mogli zagłosować (np. przez członków komisji, którzy rotacyjnie będą pilnowali kolejki na jej końcu i z boków). Działania te członkowie komisji realizują przy wsparciu osób skierowanych przez wójta.
96. Po zamknięciu lokalu wyborczego i po zakończeniu głosowania w lokalu oprócz członków komisji mogą przebywać mężowie zaufania, obserwatorzy społeczni i obserwatorzy międzynarodowi. Ponadto wyłącznie w czasie otwierania urny i wyjmowania z niej kart dopuszczalna jest obecność w lokalu dziennikarzy, na zasadach, o których mowa w pkt 20. Mężowie zaufania, obserwatorzy społeczni i obserwatorzy międzynarodowi nie mogą uczestniczyć w liczeniu głosów ani pomagać członkom komisji w wykonywaniu ich zadań.
97. W przypadku gdy komisji zapewniono obsługę informatyczną, w lokalu w miejscu wyznaczonym przez przewodniczącego może przebywać również operator informatycznej obsługi komisji.
98. Niezwłocznie po zakończeniu głosowania oraz opuszczeniu lokalu przez ostatniego wyborcę przewodniczący komisji zapieczętowuje wlot urny wyborczej, zaklejając go paskiem papieru opatrzonym pieczęcią komisji i podpisami jej członków. Jeżeli komisja otrzymała jednorazowe plomby – nalepki foliowe opatrzone unikatowym numerem, o których mowa w pkt 37 ppkt 7, za ich pomocą zabezpiecza wlot urny. W takim przypadku numer plomby, niezwłocznie po jej założeniu, powinien być wpisany przez przewodniczącego komisji lub jego zastępcę do wewnętrznego protokołu. Nalepkę foliową opatruje się pieczęcią komisji.
99. W przypadku gdyby komisja znalazła w lokalu wyborczym lub w budynku, w którym znajduje się lokal wyborczy, w trakcie głosowania albo po jego zakończeniu, kartę (lub karty) do głosowania pozostawioną przez wyborcę, **komisja nie jest uprawniona do wrzucenia jej do urny wyborczej**. Karty takiej nie uwzględnia się przy obliczeniach. W takim przypadku odnalezioną kartę należy zapakować w odrębny pakiet, opieczętować go i opisać. Informację o odnalezieniu karty do głosowania należy odnotować **w punkcie 24** protokołu głosowania. Pakiet ten należy przekazać urzędnikowi wyborczemu w depozyt w drugim opakowaniu zbiorczym, o którym mowa w pkt 167, łącznie z innymi dokumentami.
100. W przypadku gdyby komisja znalazła w lokalu wyborczym lub w budynku, w którym znajduje się lokal wyborczy, w trakcie głosowania albo po jego zakończeniu, pakiet wyborczy lub kopertę zwrotną, **komisja nie jest uprawniona do otwierania pakietu ani wrzucenia koperty zwrotnej do urny wyborczej**. W takim przypadku odnaleziony pakiet lub kopertę zwrotną należy zapakować w odrębny pakiet, opieczętować go i opisać. Informację o odnalezieniu pakietu wyborczego lub koperty zwrotnej należy odnotować **w punkcie 24** protokołu

głosowania. Pakiet ten należy przekazać urzędnikowi wyborczemu w depozyt w drugim opakowaniu zbiorczym, o którym mowa w pkt 167, łącznie z innymi dokumentami.

Rozdział VI

Ustalenie wyników głosowania i sporządzenie protokołu głosowania

Informacje wstępne

101. Czynności związane z ustaleniem wyników głosowania w obwodzie i sporządzeniem protokołu głosowania komisja wykonuje wspólnie, w możliwie pełnym składzie, lecz nie mniejszym niż 2/3 jej pełnego składu, w tym przewodniczący lub jego zastępca. Jeżeli wskutek obliczeń okaże się, że 2/3 liczby pełnego składu komisji jest liczbą ułamkową, wówczas należy dokonać zaokrąglenia w górę. Oznacza to, że wszystkie czynności związane z ustaleniem wyników głosowania w obwodzie i sporządzeniem protokołu głosowania komisja powołana w liczbie:

- 1) 5 osób – musi wykonywać w składzie nie mniejszym niż 4 osoby;
- 2) 6 osób – musi wykonywać w składzie nie mniejszym niż 4 osoby;
- 3) 7 osób – musi wykonywać w składzie nie mniejszym niż 5 osób;
- 4) 8 osób – musi wykonywać w składzie nie mniejszym niż 6 osób;
- 5) 9 osób – musi wykonywać w składzie nie mniejszym niż 6 osób;
- 6) 10 osób – musi wykonywać w składzie nie mniejszym niż 7 osób;
- 7) 11 osób – musi wykonywać w składzie nie mniejszym niż 8 osób;
- 8) 12 osób – musi wykonywać w składzie nie mniejszym niż 8 osób;
- 9) 13 osób – musi wykonywać w składzie nie mniejszym niż 9 osób.

102. Nie jest dopuszczalne tworzenie z członków komisji grup roboczych, które wykonywałyby oddzielnie czynności po zakończeniu głosowania.

Obliczania wyników głosowania nie można również dokonywać w ten sposób, że karty do głosowania liczą członkowie komisji w grupkach lub liczą je partiami poszczególni członkowie komisji w oddzielnych miejscach, przy odrębnych stolikach itp., a dopiero potem dokonuje się zsumowania wyników.

103. Przed ustaleniem przez komisję ważności karty do głosowania, ważności głosu, oddania głosu na danego kandydata, każda karta do głosowania jest okazywana wszystkim obecnym członkom komisji, co należy rozumieć wyłącznie jako zakaz przeglądania kart i wykonywania czynności związanych z ustaleniem wyników głosowania pojedynczo przez część członków komisji albo w odrębnych grupach.

104. Wykonywanie czynności komisji w zakresie ustalenia wyników głosowania:

- 1) **powinno zostać tak zorganizowane, by każdy z członków komisji widział karty do głosowania i mógł dokonać ich oceny;**
- 2) **nie może prowadzić do utrudniania, opóźniania lub paraliżowania pracy komisji.**

105. Komisja przystępuje do ustalenia wyników głosowania i sporządzenia projektu protokołu głosowania. Czynności opisane w pkt 106–146 dotyczą przygotowania projektu protokołu głosowania, ale należy wykonywać je na odpowiednich formularzach protokołu głosowania.

106. Liczby w protokole głosowania wpisuje się, zaczynając od prawej strony, tj. w następujący sposób: liczby jednocyfrowe wpisuje się w ostatniej kratce z prawej strony, liczby dwucyfrowe – w dwóch ostatnich kratkach z prawej strony, liczby trzycyfrowe – w trzech ostatnich kratkach z prawej strony itd., czyli tak, aby ostatnia cyfra wpisywanej liczby wypadła w ostatniej kratce z prawej strony. Jeżeli ustalona przez komisję liczba wynosi zero, w ostatniej kratce z prawej strony należy wpisać cyfrę „0”.

Rozliczenie kart do głosowania

107. Protokół głosowania wypełnia się, przestrzegając poniższych zasad:

- 1) **wypełnianie punktu 1 protokołu głosowania**
Komisja wpisuje w punkcie 1 ustaloną po ich przeliczeniu przed rozpoczęciem głosowania liczbę otrzymanych kart do głosowania (patrz pkt 37 ppkt 2), **dodając ewentualne karty otrzymane z rezerwy.**
- 2) **wypełnianie punktu 2 protokołu głosowania**
Kolejną czynnością komisji jest ustalenie liczby wyborców uprawnionych do głosowania w chwili zakończenia głosowania.
Ustalenia tego dokonuje się na podstawie liczby osób umieszczonych w spisie (łącznie z osobami dopisanymi przez komisję w trakcie głosowania na dodatkowych formularzach spisu) w chwili zakończenia głosowania.

- Liczbę wyborców uprawnionych do głosowania wpisuje się w punkcie 2 protokołu głosowania.
- 3) **wypełnianie punktu 3 protokołu głosowania**
Komisja przelicza niewykorzystane karty do głosowania. **Ustaloną przez komisję liczbę niewykorzystanych kart do głosowania wpisuje się w punkcie 3 protokołu głosowania.**
Karty niewykorzystane należy zapakować w pakiet, opieczetować go i opisać.
- 4) **wypełnianie punktu 4 protokołu głosowania**
Kolejną czynnością komisji jest ustalenie liczby wyborców, którym wydano karty do głosowania w lokalu wyborczym.
Ustalenia tego dokonuje się na podstawie liczby podpisów potwierdzających otrzymanie karty do głosowania (łącznie z adnotacjami dotyczącymi braku możliwości złożenia podpisu przez wyborców niepełnosprawnych posiadających orzeczenie o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności).
Należy także zwrócić uwagę, że przy ustalaniu liczby wydanych kart do głosowania **nie uwzględnia się liczby adnotacji o wysłaniu pakietu wyborczego.**
Liczba ta nie może być większa od liczby wyborców uprawnionych do głosowania (punkt 2 protokołu głosowania).
Liczbę wyborców, którym wydano karty do głosowania w lokalu wyborczym, wpisuje się w punkcie 4 protokołu głosowania.
- 5) **wypełnianie punktu 16 protokołu głosowania**
Na podstawie danych ustalonych we wskazanym wyżej sposób komisja ustala, czy liczba niewykorzystanych kart do głosowania (punkt 3 protokołu **głosowania**) i liczba wyborców, którym wydano karty do głosowania (punkt 4 protokołu **głosowania**), stanowią w sumie liczbę kart, które otrzymała komisja (punkt 1 protokołu **głosowania**).
W razie stwierdzenia niezgodności należy ponownie przeliczyć podpisy w spisie wyborców. Jeżeli po przeliczeniu podpisów niezgodność nadal występuje, należy po raz kolejny przeliczyć niewykorzystane karty do głosowania. W przypadku stwierdzenia innej niż poprzednio liczby niewykorzystanych kart do głosowania trzeba obowiązkowo zmienić tę liczbę w punkcie 3 protokołu głosowania. Jeśli natomiast po ponownym przeliczeniu podpisów w spisie i niewykorzystanych kart do głosowania wynik rozliczenia kart będzie ten sam – **przypuszczalna przyczyna niezgodności musi być opisana w punkcie 16 protokołu głosowania.**
W punkcie tym należy wskazać przypuszczalną przyczynę niezgodności, a nie wyłącznie informację, że niezgodność występuje.
W razie braku miejsca w protokole głosowania na opisanie przyczyn rozbieżności należy dokonać tego na oddzielnej kartce papieru, która stanowić będzie załącznik do protokołu głosowania. W protokole głosowania zaś należy zamieścić informację o sporządzeniu załącznika. Jeżeli niezgodność nie występuje, w punkcie 16 protokołu głosowania należy wpisać wyrazy „brak uwag”.
- 6) **wypełnianie punktu 5 protokołu głosowania**
Komisja ustala liczbę wyborców, którym wysłano pakiety wyborcze. Ustaleń tych dokonują komisje, które w spisie wyborców miały zamieszczone adnotacje zawierające informacje o wysłaniu pakietu wyborczego do wyborcy. Pozostałe komisje w punkcie 5 protokołu **głosowania wpisują cyfrę „0”.
Liczbę wyborców, którym wysłano pakiety wyborcze, ustala się na podstawie liczby adnotacji w rubryce „Uwagi” spisu wyborców: „Głosowanie korespondencyjne. Pakiet wysłany”.
Liczbę wyborców, którym wysłano pakiety wyborcze wpisuje się w punkcie 5 protokołu głosowania.**
- 7) **wypełnianie punktu 6 protokołu głosowania**
Komisja ustala **łącną liczbę wyborców, którym wydano karty do głosowania w lokalu wyborczym oraz w głosowaniu korespondencyjnym.**
Ustalenia tego komisja dokonuje poprzez dodanie ustalonych wcześniej liczb wyborców, którym wydano karty do głosowania w lokalu wyborczym (punkt 4 protokołu głosowania), oraz liczby wyborców, którym wysłano pakiety wyborcze (punkt 5 protokołu głosowania).
Ustaloną przez komisję **łącną liczbę wyborców, którym wydano karty do głosowania w lokalu wyborczym oraz w głosowaniu korespondencyjnym, wpisuje się w punkcie 6 protokołu głosowania.**
Suma liczb z punktu 4 i 5 musi być równa liczbie z punktu 6.
- 8) **wypełnianie punktu 7 protokołu głosowania**
Komisja ustala liczbę wyborców głosujących przez pełnomocnika.
Ustalenia tego dokonuje się na podstawie liczby podpisów pełnomocników głosujących w imieniu wyborców ujętych w spisie, znajdujących się obok adnotacji „Udzielono pełnomocnictwa do głosowania – art. 56 Kw” w rubryce „Uwagi” spisu wyborców.
Uzyskaną liczbę komisja porównuje z liczbą otrzymanych aktów pełnomocnictwa, z pominięciem aktów

pełnomocnictwa, które komisja otrzymała od osób, których pełnomocnictwo wygasło lub zostało cofnięte. Liczby te powinny być równe. Jeżeli zachodzi rozbieżność pomiędzy tymi liczbami, komisja dokonuje ponownego przeliczenia.

Ustaloną przez komisję **liczbę wyborców głosujących przez pełnomocnika** wpisuje się **w punkcie 7** protokołu głosowania.

Komisje w obwodach odrębnych w tym punkcie protokołu głosowania wpisują cyfrę „0”.

9) wypełnianie punktu 8 protokołu głosowania

Komisja ustala liczbę wyborców głosujących na podstawie zaświadczenia o prawie do głosowania.

Ustalenia tego dokonuje się na podstawie liczby adnotacji w rubryce „Uwagi” spisu, że wyborca zagłosował na podstawie zaświadczenia.

Uzyskaną liczbę komisja obowiązkowo porównuje z liczbą otrzymanych zaświadczeń. **Liczby te powinny być równe**. Jeżeli zachodzi rozbieżność pomiędzy tymi liczbami, komisja dokonuje ponownego przeliczenia.

Ustaloną przez komisję **liczbę wyborców głosujących na podstawie zaświadczenia o prawie do głosowania** wpisuje się **w punkcie 8** protokołu głosowania.

Suma liczb **z punktu 7 i 8** musi być mniejsza lub równa liczbie **z punktu 4**.

10) wypełnianie punktów 9-9e protokołu głosowania

Następnie komisja w obwodzie, w którym przeprowadza się głosowanie korespondencyjne, wypełnia protokół głosowania w zakresie pozostałych liczb dotyczących głosowania korespondencyjnego (pozostałe komisje w punktach 9–9e protokołu głosowania wpisują cyfrę „0”).

Komisja wpisuje ustalone wcześniej, zgodnie z pkt 84, liczby:

- a) **w punkcie 9** protokołu głosowania – otrzymanych kopert zwrotnych,
- b) **w punkcie 9a** protokołu głosowania – kopert zwrotnych, w których nie było oświadczenia o osobistym i tajnym oddaniu głosu,
- c) **w punkcie 9b** protokołu głosowania – kopert zwrotnych, w których oświadczenie o osobistym i tajnym oddaniu głosu nie było podpisane przez wyborcę,
- d) **w punkcie 9c** protokołu głosowania – kopert zwrotnych, w których nie było koperty na kartę do głosowania,
- e) **w punkcie 9d** protokołu głosowania – kopert zwrotnych, w których znajdowała się niezaklejona koperta na kartę do głosowania,
- f) **w punkcie 9e** protokołu głosowania – kopert na kartę do głosowania wrzuconych do urny.

Liczby te wpisuje się w punktach 9–9e protokołu głosowania.

Liczba otrzymanych kopert zwrotnych (punkt 9 protokołu głosowania) nie może być większa od liczby wyborców, którym wysłano pakiety wyborcze (punkt 5 protokołu głosowania). Suma liczb **z punktów 9a–9e** nie może być mniejsza od liczby otrzymanych kopert zwrotnych (punkt 9 protokołu głosowania).

Następnie komisja odkłada projekt protokołu głosowania i podejmuje czynności związane z ustaleniem wyników głosowania.

Ustalenie wyników głosowania

- 108. Komisja sprawdza, czy pieczęcie na urnie wyborczej oraz na wlocie do urny wyborczej lub jednorazowe plomby – nalepki foliowe, o których mowa w pkt 37 ppkt 7, pozostały nienaruszone, po czym otwiera urnę wyborczą i wyjmując z niej karty do głosowania.
- 109. Zaleca się zachowanie staranności przy wyjmowaniu kart z urny wyborczej, aby karty do głosowania nie zostały uszkodzone. Poza tym należy wyjmować karty do głosowania z urny wyborczej w taki sposób, aby jej nie uszkodzić. Niedopuszczalne jest przewracanie wypełnionej urny wyborczej. W przypadku gdy urna wyborcza jest znacznie zapełniona, należy w pierwszej kolejności wyjąć część kart do głosowania, a dopiero później ewentualnie przechylić urnę wyborczą, zachowując przy tym szczególną ostrożność.
- 110. **W przypadku stwierdzenia, że w urnie znajdują się inne przedmioty niż karty do głosowania (w tym np. czyste kartki papieru, nakładka na kartę do głosowania sporządzona w alfabecie Braille’a itp.), komisja oddziela je od kart do głosowania, a informacje o ich odnalezieniu odnotowuje w punkcie 24 protokołu głosowania.**
- 111. **W pierwszej kolejności komisja po otwarciu urny i wyjęciu z niej kart wyjmuje karty do głosowania ze znajdujących się w urnie kopert na kartę do głosowania w głosowaniu korespondencyjnym i ustala ich liczbę, którą wpisuje w punkcie 10a protokołu głosowania.** Liczba ta powinna odpowiadać liczbie kopert na kartę do głosowania wrzuconych do urny (punkt 9e protokołu głosowania). Różnica jest możliwa tylko, gdy:
 - 1) koperta na kartę do głosowania była pusta;
 - 2) w kopercie znajdowała się więcej niż jedna karta do głosowania.

W przypadku wyjęcia z koperty na kartę do głosowania więcej niż jednej karty do głosowania, komisja nie bierze pod uwagę żadnej z tych kart przy ustalaniu wyników głosowania (nie uwzględnia ich w punkcie 10a protokołu głosowania ani w następnych). Te karty do głosowania wraz z kopertą na kartę do głosowania komisja wyborcza odkłada w jeden odrębny pakiet i opisuje to w punkcie 17 protokołu głosowania, wpisując np. „w jednej kopercie znajdowały się dwie karty do głosowania, które nie zostały uwzględnione przy ustalaniu wyników głosowania”.

Koperty na kartę do głosowania komisja pakuje w pakiet, opisuje go i odkłada.

112. Komisja przegląda wszystkie karty do głosowania i **wydziela z nich karty całkowicie przedarte** na dwie lub więcej części, których nie bierze się pod uwagę przy obliczeniach.

Karty takie należy zapakować w pakiet, opieczetować go i opisać.

Wypełnianie punktu 10 i 17 protokołu głosowania

113. Komisja liczy karty całe wyjęte z urny wyborczej. **Ustaloną liczbę kart do głosowania wyjętych z urny wyborczej komisja wpisuje w punkcie 10 protokołu głosowania.**

W punkcie 10a protokołu głosowania komisja podaje (wpisaną wcześniej) liczbę kart do głosowania wyjętych z kopert na kartę do głosowania w głosowaniu korespondencyjnym.

Liczba ta musi być uwzględniona (dodana) przy ustalaniu liczby kart wyjętych z urny, wpisanych w punkcie 10 protokołu głosowania.

Komisje, w których nie było kopert na kartę do głosowania w głosowaniu korespondencyjnym, wpisują cyfrę „0” w punkcie 10a protokołu głosowania.

Jeżeli liczba kart wyjętych z urny (punkt 10 protokołu głosowania) pomniejszona o liczbę kart wyjętych z kopert na kartę do głosowania (punkt 10a protokołu głosowania) nie jest równa liczbie wyborców, którym wydano karty do głosowania w lokalu wyborczym (punkt 4 protokołu głosowania), wówczas przypuszczalną przyczynę tego stanu rzeczy należy omówić w punkcie 17 protokołu głosowania.

Przyczynę tę należy ustalić po przeliczeniu kart ważnych i nieważnych. Jeżeli różnica nie występuje, w punkcie tym należy wpisać wyrazy „brak uwag”.

W razie braku miejsca w protokole głosowania na opisanie przyczyn rozbieżności należy dokonać tego na oddzielnej kartce, którą załącza się do protokołu. W takim przypadku informację o sporządzeniu załącznika należy zamieścić w punkcie 17 protokołu głosowania.

Wypełnianie punktu 11 i punktu 18 protokołu głosowania

114. Komisja wydziela i liczy karty nieważne (tj. bez pieczęci komisji lub inne niż urzędowo ustalone).

Ustaloną liczbę kart nieważnych wpisuje się w punkcie 11 protokołu głosowania.

Należy uważać, aby omyłkowo w tym punkcie protokołu głosowania nie wpisać liczby głosów nieważnych, o których będzie mowa w dalszej części wytycznych.

Jeżeli liczba kart nieważnych jest większa niż 0, przypuszczalną przyczynę wystąpienia kart nieważnych należy opisać w punkcie 18 protokołu głosowania.

Jeżeli liczba kart nieważnych wynosi 0, w punkcie 11 protokołu głosowania należy wpisać „0”, a w punkcie 18 protokołu głosowania wyrazy „brak kart nieważnych”.

Karty nieważne należy zapakować w pakiet, opieczetować go i opisać.

Wypełnianie punktu 12 protokołu głosowania

Pozostałe karty są kartami ważnymi i na ich podstawie ustala się wyniki głosowania.

Liczbę kart ważnych wpisuje się w punkcie 12 protokołu głosowania.

Suma kart nieważnych (punkt 11 protokołu głosowania) i kart ważnych (punkt 12 protokołu głosowania) musi być równa liczbie kart wyjętych z urny (punkt 10 protokołu głosowania).

Następnie komisja ustala wyniki głosowania w obwodzie.

Wypełnianie punktu 13 protokołu głosowania

115. Na podstawie kart ważnych komisja ustala liczbę głosów nieważnych oraz głosów ważnych.

Komisja jest obowiązana przejrzeć całą kartę do głosowania, a nie poprzestać na miejscu, w którym postawiono znak „x”, gdyż może się okazać, że znak taki wyborca postawił przy nazwiskach więcej niż jednego kandydata, co powoduje nieważność głosu.

116. W trakcie przeglądania kart do głosowania komisja odkłada osobno karty z głosami nieważnymi i osobno karty z głosami ważnymi.

117. Ustalając, czy głos na karcie jest **ważny, czy nieważny**, komisja stosuje poniższe reguły:

- ### Wypełnianie punktu 14 protokołu głosowania
124. Komisja liczy **głosy ważne** oddane łącznie na wszystkich kandydatów i ich liczbę wpisuje **w punkcie 14** protokołu głosowania.
- Następnie komisja sumuje liczby głosów nieważnych (punkt 13 protokołu głosowania) i głosów ważnych (punkt 14 protokołu głosowania) i porównuje wynik z wcześniej wpisaną liczbą kart ważnych (punkt 12 protokołu głosowania). Liczby te muszą być równe. Jeżeli występuje rozbieżność, należy poszukać przyczyny błędu i po sprostowaniu obliczeń właściwe liczby wpisać do protokołu głosowania.
- ### Wypełnianie punktu 15 protokołu głosowania
125. Komisja ustala – na podstawie kart z głosami ważnymi – **liczbę głosów ważnych oddanych na poszczególnych kandydatów** na Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej.
126. Ustalenia tego komisja dokonuje na przygotowanych wcześniej arkuszach pomocniczych z nazwiskami i imionami wszystkich kandydatów na Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej.
- Ustaloną **liczbę głosów ważnych oddanych na poszczególnych kandydatów** komisja wpisuje w **punkcie 15** protokołu głosowania odpowiednio przy nazwiskach poszczególnych kandydatów.

Sumę liczb głosów ważnych oddanych na poszczególnych kandydatów wpisuje się w rubryce „Razem” punktu 15 protokołu głosowania.

Liczba głosów ważnych oddanych na wszystkich kandydatów (rubryka „Razem” punktu 15 protokołu głosowania) **musi być równa** liczbie głosów ważnych oddanych łącznie na wszystkich kandydatów (punkt 14 protokołu głosowania). Jeżeli występuje rozbieżność, należy poszukać przyczyny błędu i po sprostowaniu obliczeń właściwe liczby wpisać do protokołu.

Jeżeli w okresie po wydrukowaniu kart do głosowania Państwowa Komisja Wyborcza skreśliła nazwisko kandydata, **skreślone nazwisko kandydata umieszcza się (pozostawia) w odpowiedniej części protokołu głosowania**, a w miejscu przeznaczonym na wpisanie liczby głosów wpisuje się „XXXXX”.

127. Po ustaleniu liczby głosów oddanych na poszczególnych kandydatów komisja pakuje w odrębne pakiety karty z głosami oddanymi na każdego kandydata i na każdym pakiecie umieszcza nazwisko kandydata i liczbę oddanych na niego głosów. Pakiety te komisja pakuje w jeden zbiorczy pakiet, opieczętowuje go i opisuje: „Głosy ważne z kart ważnych w wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w głosowaniu w dniu 2025 r. –”.

(data głosowania)

(liczba)

Staranne wykonanie tych czynności pozwoli na szybkie wyjaśnienie ewentualnych błędów w obliczeniach, a także zarzutów wynikających z uwag mężów zaufania lub członków komisji, albo protestów wyborców.

128. Następnie komisja wypełnia w pozostałych punktach protokołu głosowania.

Wypełnianie punktu 20 protokołu głosowania

129. Jeżeli przy pracach komisji obecni byli mężowie zaufania, **w punkcie 20** protokołu głosowania należy wpisać ich liczbę. Jeżeli w komisji **nie było** mężów zaufania, w punkcie tym należy **wpisać „0”**.

Wypełnianie punktu 21 protokołu głosowania

130. Komisja wpisuje **w punkcie 21** protokołu głosowania liczbę mężów zaufania, którym, na podstawie prowadzonej przez przewodniczącego komisji lub jego zastępcę ewidencji czasu przebywania mężów zaufania w lokalu wyborczym, wydane zostanie zaświadczenie stwierdzające spełnienie warunków niezbędnych do wypłaty diety. Jeżeli w komisji nie było takich mężów zaufania, tj. spełniających te warunki, należy wpisać „0”.

Uwagi do protokołu głosowania wnoszone przez mężów zaufania

Wypełnianie punktu 22 protokołu głosowania

131. Do protokołu głosowania mogą wnieść uwagi mężowie zaufania obecni przy pracach komisji.

Uwagi mężów zaufania komisja wpisuje bezpośrednio do protokołu w punkcie 22 protokołu głosowania.

132. Mąż zaufania, który wniósł uwagę, podpisuje ją w protokole głosowania. Jeżeli mężowie zaufania nie zgłosili uwag lub nie byli obecni przy sporządzaniu protokołu głosowania, **należy** wpisać wyrazy „**brak zarzutów**”. Jeżeli treść uwag mężów zaufania nie mieści się na formularzu, należy napisać je na odrębnych kartkach i dołączyć do protokołu głosowania, zaznaczając to **w punkcie 22** protokołu głosowania.

Uwagi do protokołu głosowania wnoszone przez członków komisji

Wypełnianie punktu 23 protokołu głosowania

133. Do protokołu głosowania uwagi mogą wnieść także członkowie komisji uczestniczący w jej pracach.

Uwagi członków komisji wpisuje się bezpośrednio do protokołu w punkcie 23 protokołu głosowania.

Członek komisji, który wniósł uwagę z wymieniem konkretnych zarzutów, podpisuje ją w protokole głosowania. Jeżeli członkowie komisji nie zgłosili uwag, w punkcie tym **należy** wpisać wyrazy „**brak zarzutów**”.

Jeżeli treść uwag członków komisji nie mieści się na formularzu, należy napisać je na odrębnych kartkach i dołączyć do protokołu głosowania, zaznaczając to **w punkcie 23** protokołu głosowania.

134. Zamieszczając uwagi mężów zaufania lub członków komisji w protokole głosowania, **należy bezwzględnie pamiętać o przestrzeganiu przepisów z zakresu ochrony danych osobowych**. Jeżeli w treści uwag zostaną zamieszczone **dane osobowe**, **należy je zanonimizować** na kopii protokołu głosowania wywieszanej w miejscu łatwo dostępnym dla zainteresowanych i widocznym po zamknięciu lokalu, o czym mowa w pkt 144.
135. Komisja ma obowiązek ustosunkować się do zarzutów wniesionych przez mężów zaufania lub członków komisji, załączając do protokołu głosowania wyjaśnienia.

Sporządzenie protokołu głosowania i podanie go do publicznej wiadomości

136. Po ręcznym sporządzeniu projektu protokołu głosowania w celu przygotowania ostatecznej treści protokołu głosowania, w szczególności w celu sprawdzenia poprawności dokonanych obliczeń, komisja wprowadza dane z protokołu głosowania do aplikacji „Protokoły obwodowe”, zwanej dalej „aplikacją”, dostarczonej komisji wraz z systemem teleinformatycznym.

Sprawdzanie poprawności sporządzenia projektu protokołu głosowania

137. Sprawdzanie danych z ręcznie sporządzonego projektu protokołu głosowania odbywa się w następujący sposób:
- 1) przewodniczący lub zastępca przewodniczącego komisji przekazuje operatorowi informatycznej obsługi komisji sporządzony przez komisję projekt protokołu głosowania. Osoba ta wprowadza wszystkie dane z projektu protokołu głosowania do aplikacji. W trakcie wprowadzania danych aplikacja może sygnalizować na ekranie monitora błędy (w kolorze czerwonym) i ostrzeżenia (w kolorze żółtym). Mimo tej sygnalizacji przygotowane dane liczbowe należy wprowadzić do końca, a następnie postępować jak w pkt 2 i 3;
 - 2) w przypadku gdy po wprowadzeniu wszystkich danych liczbowych aplikacja sygnalizuje **błędy lub błędy i ostrzeżenia**, należy wydrukować zestawienie błędów. Następnie obowiązkiem komisji jest ustalenie przyczyny błędu i jego usunięcie przez wprowadzenie w odpowiednich rubrykach prawidłowych danych liczbowych, bowiem bez usunięcia błędów protokół głosowania nie może zostać wydrukowany. W tym celu komisja powinna przeanalizować treść zestawienia błędów, sprawdzić odpowiednie dane liczbowe na arkuszach pomocniczych, sprawdzić prawidłowość działań arytmetycznych, a jeśli to jest konieczne – powtórzyć czynności związane z ustaleniem wyników głosowania. Wydrukowane zestawienie błędów podpisują wszystkie osoby wchodzące w skład komisji uczestniczące w ustalaniu wyników głosowania oraz opatruje się je pieczęcią komisji. Dokument ten nie jest dostarczany okręgowej komisji wyborczej, lecz pozostaje w dokumentacji komisji i jest przekazywany urzędnikowi wyborczemu w depozyt w drugim opakowaniu zbiorczym, o którym mowa w pkt 167, łącznie z innymi dokumentami.
 - 3) w przypadku gdy aplikacja nie sygnalizuje błędów (zostały usunięte lub ich nie było), a jedynie sygnalizuje **ostrzeżenia**, obowiązkiem komisji jest przeanalizowanie treści ostrzeżeń – wraz z stwierdzeniem ich zasadności – dokonanie korekty danych liczbowych. Jeżeli natomiast komisja, po analizie ostrzeżeń, dojdzie do wniosku, że dane liczbowe są prawidłowe, powinna wpisać w aplikacji uzasadnienie zajętogo stanowiska. Uzasadnienie to znajdzie się na wydruku raportu ostrzeżeń, który powinien zostać podpisany przez wszystkie osoby wchodzące w skład komisji, uczestniczące w ustalaniu wyników głosowania oraz opatrzony pieczęcią komisji i przekazany wraz z protokołem głosowania do okręgowej komisji wyborczej;
 - 4) jeśli aplikacja nie sygnalizowała błędów lub zostały one usunięte, należy wydrukować projekt protokołu głosowania. **Przed wydrukiem należy zaznaczyć w aplikacji imiona i nazwiska członków komisji uczestniczących w ustalaniu wyników głosowania, którzy podpiszą protokół głosowania.**
- Awaria drukarki lub inne przeszkody w wydrukowaniu projektu protokołu głosowania nie zwalniają komisji posiadającej obsługę informatyczną z obowiązku wprowadzenia do aplikacji danych ze sporządzonego ręcznie projektu protokołu głosowania;
- 5) **komisja zobowiązana jest sprawdzić zgodność danych z wydrukowanego projektu protokołu głosowania z ustalonymi wynikami głosowania. Sprawdzenia dokonuje się poprzez odczytanie na głos danych z wydrukowanego projektu protokołu głosowania i porównanie ich z danymi z ręcznie sporządzonego projektu protokołu głosowania przekazanego operatorowi informatycznej obsługi komisji.**

138. W każdym etapie prac w aplikacji, oprócz operatora informatycznej obsługi komisji, powinni brać udział wszyscy członkowie komisji obecni w lokalu wyborczym, w tym przewodniczący komisji lub jego zastępca. Dotyczy to w szczególności sytuacji, gdy pomieszczenie, w którym swoje obowiązki wykonuje operator informatycznej obsługi komisji, znajduje się w innym pomieszczeniu **przynależnym do lokalu wyborczego**. Przy tych czynnościach mogą być też obecni mężowie zaufania i obserwatorzy społeczni oraz obserwatorzy międzynarodowi.

139. Po wydrukowaniu z aplikacji projektu protokołu głosowania jakakolwiek zmiana w tym projekcie powoduje konieczność ponownego jego wydruku.

140. Wydrukowany protokół głosowania **w dwóch egzemplarzach** (oryginały) podpisują wszyscy członkowie komisji obecni przy jego sporządzeniu, **także ci, którzy wnieśli do niego uwagi**. Oba egzemplarze protokołu głosowania opatruje się **pieczęcią komisji**. Powyższe obowiązki dotyczą zarówno komisji, w których protokół głosowania został sporządzony za pomocą wydruku, jak i komisji, w których protokół głosowania został sporządzony ręcznie.

Komisje, w których egzemplarze protokołu głosowania drukowane są z aplikacji, zwracają dodatkowo uwagę, by wydrukowane zostały wszystkie strony oraz strona zawierająca kod QR (nie jest to kartka z kodem QR przekazany komisji w celu potwierdzania tożsamości wyborców w aplikacji mObywatel).

Wszyscy członkowie komisji obecni przy sporządzeniu protokołu głosowania parafują wszystkie strony obu egzemplarzy protokołu głosowania, z wyjątkiem strony z podpisami członków komisji i stron pustych (dotyczy to przypadku drukowania dwustronnego). **Podpisy nie powinny nachodzić na kod kreskowy znajdujący się na protokole głosowania.**

141. Każda komisja posiadająca obsługę informatyczną ma obowiązek, po podpisaniu protokołu głosowania, wprowadzenia do sieci elektronicznego przekazywania danych w nim zawartych. W imieniu komisji dokonuje tego operator informatycznej obsługi komisji.
142. W przypadku braku możliwości wprowadzenia danych do sieci elektronicznego przekazywania danych **operator** informatycznej obsługi komisji **dokonuje zapisu danych z protokołu głosowania** w postaci pliku na informatycznym nośniku danych. Nośnik ten przekazuje koordynatorowi gminnemu ds. informatyki, za pośrednictwem pełnomocnika okręgowej komisji wyborczej.
143. **Poza oryginałami protokołu głosowania (dwa egzemplarze), o których mowa w pkt 140, komisja sporządza dwie kopie protokołu głosowania (bez strony z kodem QR).**
Kopie protokołu głosowania w miarę możliwości technicznych powinny być kserokopiami protokołu głosowania sporządzonego przez komisję. Jako kopie można wykorzystać także wydruki dodatkowych egzemplarzy projektu protokołu głosowania (w komisjach korzystających ze wspomaganie informatycznego). Kopie protokołu głosowania w komisjach, które nie miały obsługi informatycznej i nie miały możliwości zrobienia ich kserokopii, sporządza się z wykorzystaniem dodatkowych formularzy protokołu głosowania. W tytułach formularzy należy wykreślić wyraz „protokół” i wpisać wyrazy „kopia protokołu”. Kopie poświadczają za zgodność z oryginałem członkowie komisji obecni przy ich sporządzeniu, podpisując je, parafując każdą stronę i opatrując je pieczęcią komisji na ostatniej stronie. Obowiązki te dotyczą zarówno komisji, w których kopie protokołu głosowania są kserokopiami protokołu głosowania, zostały sporządzone ręcznie lub w których zostały one sporządzone w systemie teleinformatycznym. **Kopie protokołu głosowania nie mogą zawierać strony z kodem QR.**
144. Jeden egzemplarz kopii protokołu głosowania, po zabezpieczeniu przed wpływem warunków atmosferycznych (deszcz itp.), komisja wywiesza w miejscu łatwo dostępnym dla zainteresowanych i widocznym po zamknięciu lokalu wyborczego. Kopia protokołu głosowania powinna być wywieszona w taki sposób, żeby możliwe było jej odczytanie także z wózka inwalidzkiego. **Jeżeli w treści uwag zostaną zamieszczone dane osobowe, należy je zanonimizować** na kopii protokołu głosowania podawanej do publicznej wiadomości. **Do publicznej wiadomości poprzez wywieszenie nie podaje się strony z kodem QR.**
Wywieszenie kopii protokołu głosowania powinno nastąpić niezwłocznie po jego sporządzeniu.
145. Poza przypadkami nadzwyczajnych wydarzeń (np. katastrofa budowlana dotycząca budynku, w którym znajduje się lokal wyborczy) komisja nie może opuścić lokalu wyborczego przed wywieszeniem kopii protokołu głosowania.
146. W przypadku sprostowań dokonywanych w protokole głosowania komisja obowiązana jest podać niezwłocznie treść sprostowanego protokołu głosowania do publicznej wiadomości poprzez wywieszenie go obok wcześniej wywieszonego tam protokołu głosowania (patrz pkt 144), postępując w sposób określony w pkt 161.
147. Drugi egzemplarz kopii protokołu głosowania, o którym mowa w pkt 143, przewodniczący komisji lub jego zastępca przekazuje wójtowi, za pośrednictwem pełnomocnika okręgowej komisji wyborczej.
148. W miarę możliwości technicznych zainteresowani mężowie zaufania mogą otrzymać kopie protokołu głosowania. Kopie protokołu głosowania otrzymać mogą także zainteresowani członkowie komisji.
Komisje mają obowiązek wydania kopii protokołu w przypadku zgłoszenia takiego żądania przez męża zaufania lub członka komisji, jeżeli tylko pozwalają na to możliwości techniczne. Nie jest to zatem decyzja uznaniowa komisji, lecz jej obowiązek. Dotyczy to również przypadku, gdy konieczne było sporządzenie nowego protokołu głosowania lub naniesienie poprawek na już sporządzonym protokole. Niewydanie kopii protokołu głosowania możliwe jest wyłącznie w sytuacji braku sprawnego urządzenia (kserokopiarki) umożliwiającego sporządzenie kopii lub brak możliwości wydruku kopii protokołu głosowania. Uwierzytelnienia wydruku kopii protokołu głosowania dokonuje przewodniczący komisji lub jego zastępca. Kopie przeznaczone dla mężów zaufania lub członków komisji nie muszą być podpisywane przez jej członków.

Wydawanie zaświadczeń członkom komisji i mężom zaufania

149. Przewodniczący komisji lub jego zastępca, wobec mężów zaufania oraz członków komisji, zobowiązany jest do:
 - 1) prowadzenia ewidencji czasu przebywania mężów zaufania w lokalu wyborczym, sporządzonej według wzoru określonego w załączniku nr 2 do wytycznych.
 - 2) wydania mężowi zaufania zaświadczenia:
 - a) niezbędnego do wypłaty diety, jeżeli w danej komisji **obserwował** głosowanie przez **co najmniej 5 godzin i cały przebieg ustalania wyników głosowania** do momentu podpisania protokołu gło-

wania (art. 103aa § 2 Kodeksu wyborczego), sporządzonego według wzoru określonego w załączniku do uchwały nr 26/2023 Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 29 maja 2023 r. w sprawie wzoru zaświadczenia dla męża zaufania, który spełnił warunki niezbędne do wypłaty diety (M.P. poz. 562). **Należy zwrócić szczególną uwagę, aby omyłkowo nie wydać zaświadczenia mężowi zaufania, który nie jest uprawniony do obserwacji czynności komisji.** Dlatego też przewodniczący komisji lub jego zastępca zobowiązany jest do sprawdzenia uprawnienia męża zaufania przed rozpoczęciem przez niego obserwacji czynności komisji, w sposób, o którym mowa w pkt 4 i 5,

- b) usprawiedliwiającego nieobecność w pracy wykonywaniem zadań męża zaufania (art. 103ba § 1 i 2 Kodeksu wyborczego), sporządzonego według wzoru określonego w załączniku do uchwały nr 67/2023 Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 17 sierpnia 2023 r. w sprawie wzoru zaświadczenia usprawiedliwiającego nieobecność w pracy wykonywaniem zadań męża zaufania (M.P. poz. 900);
 - 3) wydania członkom komisji zaświadczenia (lub zaświadczeń) usprawiedliwiającego nieobecność w pracy:
 - a) na dzień głosowania oraz liczenia głosów, a także na dzień następujący po dniu, w którym zakończono liczenie głosów, z zachowaniem prawa do świadczeń z ubezpieczenia społecznego oraz uprawnień ze stosunku pracy, o którym mowa w art. 154 § 4 pkt 1 Kodeksu wyborczego,
 - b) w związku z wykonywaniem innych niż wskazanych w lit. a zadań członka komisji do 5 dni z zachowaniem prawa do świadczeń z ubezpieczenia społecznego oraz uprawnień ze stosunku pracy, z wyjątkiem prawa do wynagrodzenia
 - sporządzonego według wzoru określonego w załączniku nr 3 do wytycznych.
150. Ewidencja czasu przebywania mężów zaufania w lokalu wyborczym oraz zaświadczenia, o których mowa w pkt 149 ppkt 2 i 3 lit. a:
- 1) mogą różnić się między sobą wyglądem i układem graficznym, ale ich treść musi odpowiadać wzorom ustalonym przez Państwową Komisję Wyborczą;
 - 2) **mogą zostać wydane dopiero po podpisaniu protokołu głosowania oraz wprowadzeniu do sieci elektronicznego przekazywania danych z tego protokołu, o czym mowa w pkt 141, a także po wywieśzeniu kopii protokołu głosowania w miejscu łatwo dostępnym dla zainteresowanych i widocznym po zamknięciu lokalu, o czym mowa w pkt 144;**
 - 3) muszą zostać podpisane przez przewodniczącego komisji lub jego zastępcę oraz zostać opatrzone pieczęcią komisji.
151. Zaświadczenia, o których mowa w pkt 149 ppkt 3 lit. b, **mogą być wydane także przed dniem głosowania**, np. w związku z udziałem członka komisji w szkoleniach. Pkt 150 ppkt 1 i 3 stosuje się.
152. Ewidencja czasu przebywania mężów zaufania w lokalu wyborczym, o której mowa w pkt 149 ppkt 1, sporządzana jest w dwóch egzemplarzach, z których **jeden przekazywany jest wójtowi, za pośrednictwem urzędnika wyborczego** (w celu weryfikacji uprawnienia do wypłaty diety dla mężów zaufania), a drugi stanowi dokument z wyborów i jest przekazywany urzędnikowi wyborczemu w depozyt w drugim opakowaniu zbiorczym, o którym mowa w pkt 167, łącznie z innymi dokumentami. **Należy zwrócić uwagę, aby egzemplarza ewidencji przeznaczonego dla wójta omyłkowo nie wydać mężowi zaufania albo nie spakować z innymi dokumentami z wyborów.**
153. Zaświadczenia, o których mowa w pkt 149 ppkt 2 i 3, sporządzane są w dwóch egzemplarzach, z których **jeden otrzymuje zainteresowany (tj. mąż zaufania albo członek komisji)**, a drugi stanowi dokument z wyborów i jest przekazywany urzędnikowi wyborczemu w depozyt w drugim opakowaniu zbiorczym, o którym mowa w pkt 167, łącznie z innymi dokumentami. Powyższe dotyczy również zaświadczeń, o których mowa w pkt 149 ppkt 3 lit. b, wydanych przed dniem głosowania.

Rozdział VII

Przekazywanie protokołów głosowania okręgowej komisji wyborczej

154. Przed przekazaniem protokołu głosowania pełnomocnikowi okręgowej komisji wyborczej przewodniczący komisji ustala z członkami komisji sposób komunikowania się **w razie potrzeby zwołania posiedzenia** w przypadku nieprzyjęcia protokołu głosowania przez pełnomocnika okręgowej komisji wyborczej. **Członkowie komisji zobowiązani są do pozostawania w gotowości do wzięcia udziału w ewentualnym posiedzeniu komisji** w takim przypadku.
155. Przewodniczący komisji lub jego zastępca przekazuje pełnomocnikowi okręgowej komisji wyborczej:
- 1) **w pierwszej kopercie:**
 - a) **jeden egzemplarz (oryginał) protokołu głosowania wraz ze wszystkimi załącznikami, jeżeli były sporządzone** (adnotacje komisji, które nie zmieściły się w protokole, uwagi mężów zaufania, uwa-

gi członków komisji, stanowisko komisji w sprawie uwag wniesionych przez mężów zaufania lub członków komisji, stanowiące jego integralną część),

- b) **stronę z kodem QR** wydrukowaną z protokołem głosowania z aplikacji. **Należy zwrócić szczególną uwagę, żeby przez pomyłkę nie włożyć do koperty kartki z kodem QR przekazanym komisji w celu potwierdzania tożsamości wyborców w aplikacji mObywatel,**
- c) **raport ostrzeżeń**, tylko wówczas, jeżeli został on sporządzony.

Kopertę obowiązkowo zakleja się, pieczętuje na złączeniach oraz opisuje:

„Protokół głosowania

Wybory Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej

– głosowanie w dniu ... 2025 r.

Obwód głosowania nr Gmina

Adres siedziby Obwodowej Komisji Wyborczej

.....

Okręgowa Komisja Wyborcza Nr ... w”;

2) **w drugiej kopercie:**

- a) **kopię protokołu głosowania** wraz ze wszystkimi załącznikami, ale bez strony z kodem QR. Jest to kopia, o której mowa w pkt 147,
- b) ewentualnie **informatyczny nośnik danych**, o którym mowa w pkt 142, wyłącznie, jeżeli komisja miała obsługę informatyczną, a dane z protokołu nie zostały wcześniej przesłane za pomocą sieci elektronicznego przekazywania danych.

Kopertę obowiązkowo zakleja się, pieczętuje na złączeniach oraz opisuje:

„Kopia protokołu głosowania w wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w głosowaniu w dniu ... 2025 r.” albo ewentualnie „Kopia protokołu głosowania w wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej i informatyczny nośnik danych w głosowaniu w dniu ... 2025 r.”,

- 156. Wskazane wyżej dokumenty należy przekazać wyłącznie pełnomocnikowi okręgowej komisji wyborczej lub osobie przez niego upoważnionej, a ich przekazanie potwierdza się na piśmie. W czasie przewożenia i przekazywania koperty z protokołem mogą być obecni mężowie zaufania i obserwatorzy międzynarodowi.
- 157. Egzemplarz kopii protokołu głosowania, o którym mowa w pkt 147, jest również wykorzystywany przez koordynatora gminnego ds. informatyki do potwierdzenia protokołu głosowania w systemie teleinformatycznym oraz w przypadku, gdy komisja nie miała zapewnionej obsługi informatycznej do wprowadzenia danych liczbowych do tego systemu.
- 158. W przypadku komisji, które nie miały zapewnionej obsługi informatycznej, jeżeli po wprowadzeniu przez koordynatora gminnego ds. informatyki wszystkich danych liczbowych do systemu teleinformatycznego system sygnalizuje błędy lub ostrzeżenia, należy wydrukować zestawienie błędów lub raport ostrzeżeń, które przekazuje się przewodniczącemu komisji (wraz z nienaruszoną kopertą zawierającą protokół głosowania). Przewodniczący niezwłocznie zwołuje posiedzenie komisji w celu usunięcia błędów. Komisja w tym celu stosuje odpowiednio pkt 137 ppkt 2.
- 159. W przypadku gdy koordynator gminny ds. informatyki wprowadzał dane liczbowe do systemu teleinformatycznego, zaś system nie sygnalizował błędów, a jedynie ostrzeżenia, należy wydrukować raport ostrzeżeń, który pełnomocnik okręgowej komisji wyborczej przekazuje przewodniczącemu komisji (wraz z nienaruszoną kopertą zawierającą protokół głosowania). Przewodniczący niezwłocznie zwołuje posiedzenie komisji w celu analizy treści raportu. Komisja w tym celu stosuje odpowiednio pkt 137 ppkt 3.
- 160. O sposobie sprostowania niezgodności arytmetycznych komisja zawiadamia telefonicznie pełnomocnika okręgowej komisji wyborczej i po uzyskaniu potwierdzenia, że zostały one usunięte, poprawia protokół. Poprawienie protokołu głosowania przez komisję może polegać na sporządzeniu nowego protokołu głosowania – w tym przypadku należy protokół umieścić w miejscu łatwo dostępnym dla zainteresowanych i widocznym po zamknięciu lokalu, stosując zasady określone w pkt 144 i 146. Pkt 155 stosuje się odpowiednio.
- 161. **Błędnie sporządzony protokół głosowania stanowi dokument z głosowania.** Na pierwszej stronie protokołu głosowania należy uczynić adnotację „WADLIWY”. Adnotację tę opatrują podpisami wszyscy członkowie komisji obecni przy tej czynności. Adnotację opatruje się pieczęcią komisji. Wywieszoną pierwotnie kopię protokołu głosowania także opatruje się adnotacją „WADLIWY” i pozostawia wywieszoną w miejscu łatwo dostępnym dla zainteresowanych i widocznym po zamknięciu lokalu, stosując zasady określone w pkt 144.
- 162. Poprawiony protokół głosowania i inne dokumenty, o których mowa w pkt 155, komisja przekazuje w sposób określony w pkt 155–156, wraz z jego kopią, pełnomocnikowi okręgowej komisji wyborczej. Po otrzymaniu poprawionej kopii protokołu głosowania pełnomocnik sprawdza, czy błędy usunięto, i potwierdza poprawność ustalonych danych.
- 163. W przypadku komisji, które nie miały zapewnionej obsługi informatycznej, a dane z protokołu wprowadzał koordynator gminny ds. informatyki, jeżeli system nie sygnalizował niezgodności arytmetycznych lub zostały

one usunięte, koordynator gminny ds. informatyki przesyła dane z protokołu głosowania do okręgowej komisji wyborczej.

164. Jeżeli w komisji posiadającej obsługę informatyczną nie było możliwości dokonania transmisji danych z protokołu głosowania za pośrednictwem publicznej sieci przesyłania danych, koordynator gminny ds. informatyki, w zastępstwie komisji, dokonuje transmisji tych danych (zapisanych na informatycznym nośniku danych dostarczonym przez przewodniczącego komisji).

Rozdział VIII

Postępowanie z dokumentami z wyborów

165. Po sporządzeniu protokołu głosowania i podaniu go do publicznej wiadomości komisja segreguje dokumenty z wyborów.

166. **Do pierwszego opakowania zbiorczego** (np. worka lub pudełka) komisja wkłada osobno sporządzone wcześniej, opisane **pakiety zawierające posegregowane ważne, nieważne i niewykorzystane karty do głosowania w wyborach**.

Po dokładnym zamknięciu opakowanie zbiorcze opisuje się i pieczętuje przy użyciu pieczęci komisji, w sposób uniemożliwiający jego otwarcie bez naruszenia odcisku pieczęci. W przypadku użycia worków do przygotowania opakowań zbiorczych komisja zamyka worek, oklejając go dokładnie taśmą klejącą, i nakłada plombę strunową, jeżeli została przekazana komisji.

167. **Do drugiego opakowania zbiorczego** (np. worka lub pudełka) komisja wkłada wszystkie pozostałe dokumenty z głosowania, tj.:

- 1) **drugi egzemplarz protokołu głosowania**;
- 2) **spis wyborców** (w tym dodatkowe formularze spisu) wraz z dołączonymi do niego zaświadczeniami o prawie do głosowania oraz aktami pełnomocnictwa;
- 3) **pakiety zawierające koperty wraz z kartami**, o których mowa w pkt 80 i 82 ppkt 1-3;
- 4) **pakiety wyborcze niedoreczone lub nieodebrane osobiście przez wyborców** przekazane komisji przed zakończeniem głosowania, o których mowa w pkt 86;
- 5) **puste koperty zwrotne oraz puste koperty na kartę do głosowania**, o których mowa w pkt 78 ppkt 4 oraz pkt 111 ppkt 1;
- 6) **ewentualnie**:
 - a) **niewuwzględnione w obliczeniach karty do głosowania**:
 - niewrzucone do urny wyborczej **znalezione przez komisję**, o których mowa w pkt 99, o ile komisja takie karty odnalazła w lokalu wyborczym lub budynku, w którym znajduje się lokal,
 - w przypadku wyjęcia z koperty na kartę do głosowania więcej niż jednej karty do głosowania, o czym mowa w pkt 111 ppkt 2, o ile tego rodzaju sytuacja wystąpiła,
 - b) **pakiety wyborcze i niewrzucone do urny wyborczej koperty zwrotne**, o których mowa w pkt 100, o ile komisja takie pakiety albo karty odnalazła w lokalu wyborczym lub budynku, w którym znajduje się lokal,
 - c) **koperty zwrotne nieodebrane przez komisję, lecz pozostawione w lokalu (np. przez inne osoby niż przedstawiciel Poczty Polskiej)**, o których mowa w pkt 82 ppkt 4, o ile takie koperty zostały pozostawione w lokalu;
- 7) **nośniki z zarejestrowanym przez mężów zaufania przebiegiem czynności komisji**, o których mowa w pkt 13 ppkt 1, o ile zostały dołączone jako dokument z wyborów;
- 8) **drugi egzemplarz ewidencji czasu przebywania mężów zaufania w lokalu wyborczym**, o której mowa w pkt 149 ppkt 1. Należy przy tym pamiętać, że **pierwszy egzemplarz musi być przekazany wójtowi** za pośrednictwem urzędnika wyborczego (patrz pkt 152, 169 i 170);
- 9) **drugie egzemplarze zaświadczeń wydanych mężom zaufania oraz członkom komisji**, o których mowa w pkt 149 ppkt 2 i 3;
- 10) **zestawienie błędów sygnalizowanych przez aplikację dostarczoną komisji wraz z systemem teleinformatycznym**, o którym mowa w pkt 137 ppkt 2;
- 11) **wszystkie arkusze pomocnicze i niewykorzystane formularze protokołu głosowania** (także błędnie wypełnione) oraz **wadliwie sporządzone protokoły głosowania, drugie egzemplarze raportu ostrzeżeń dotyczące protokołu głosowania**;
- 12) **kartka z kodem QR** służącym do potwierdzania tożsamości wyborców w aplikacji mObywatel.

Po dokładnym zamknięciu opakowanie zbiorcze opisuje się i pieczętuje przy użyciu pieczęci komisji, w sposób uniemożliwiający jego otwarcie bez naruszenia odcisku pieczęci. W przypadku użycia worków do przygotowania

wania opakowań zbiorczych komisja zamyka worek, oklejając go dokładnie taśmą klejącą, i nakłada plombę strunową, jeżeli została przekazana komisji.

168. Do trzeciego opakowania zbiorczego komisja wkłada pozostałą dokumentację komisji, w tym protokoły posiedzeń i uchwały, urzędowe obwieszczenia, komunikaty oraz inne dokumenty dotyczące obsługi komisji. Po dokładnym zamknięciu opakowanie zbiorcze opisuje się i pieczętuje przy użyciu pieczęci komisji, w sposób uniemożliwiający jego otwarcie bez naruszenia odcisku pieczęci.

169. Osobno pakuje się:

- 1) jeden egzemplarz ewidencji czasu przebywania mężów zaufania w lokalu wyborczym, o której mowa w pkt 149 ppkt 1;**
- 2) listę wyborców, którzy udzielili pełnomocnictwa, o której mowa w pkt 32 pkt 6, na której komisja odnotowała fakt głosowania przez pełnomocnika.**

Należy zwrócić szczególną uwagę, aby podczas segregowania dokumentów z wyborów wyodrębnić jedną ewidencję (ppkt 1) i listę (ppkt 2). Nie mogą one zostać złożone do **żadnego opakowania zbiorczego. Wykonanie tych czynności jest niezbędne do** wypłaty diety uprawnionym do tego mężom zaufania oraz do prawidłowego zaktualizowania spisu wyborców na ewentualne ponowne głosowanie.

170. Dokumenty, o których mowa w pkt 169, muszą być przekazane wójtowi za pośrednictwem urzędnika wyborczego.

171. Po wykonaniu tych czynności komisja zobowiązana jest do sprawdzenia, czy wszystkie przygotowane wcześniej opakowania zbiorcze z dokumentami z wyborów zostały właściwie opisane, opieczetowane i zabezpieczone.

172. Po otrzymaniu informacji o przyjęciu protokołu głosowania przez okręgową komisję wyborczą przewodniczący komisji przy pomocy członków komisji przekazuje urzędnikowi wyborczemu:

- 1) wszystkie opakowania zbiorcze, o których mowa w pkt 166-168;**
- 2) pieczęć komisji;**
- 3) jeden egzemplarz ewidencji czasu przebywania mężów zaufania w lokalu wyborczym, o którym mowa w pkt 152 i 169 ppkt 1 (w celu przekazania wójtowi);**
- 4) listę wyborców, którzy udzielili pełnomocnictwa do głosowania, na której komisja odnotowała fakt głosowania przez pełnomocnika, o której mowa w pkt 169 ppkt 2 (w celu przekazania wójtowi);**
- 5) osłony na spis wyborców zapewniające ochronę danych osobowych osób ujętych w spisie, o których mowa w pkt 32 pkt 7;**
- 6) nakładkę na kartę do głosowania sporządzoną w alfabecie Braille’a, o której mowa w pkt 32 ppkt 8;**
- 7) niewykorzystane materiały biurowe przekazane komisji, o których mowa w pkt 32 ppkt 11, w tym jednorazowe plomby – nalepki foliowe wraz z protokołem wewnętrznym wykorzystanych plomb.**

Sposób przekazania należy uzgodnić wcześniej z osobami, którym materiały te są przekazywane.

Rozdział IX

Szczególne zadania komisji w obwodach odrębnych

[...]

Rozdział X

Ponowne głosowanie

180. Ponowne głosowanie w wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej odbywa się 14. dnia po pierwszym głosowaniu, tj. w dniu 1 czerwca 2025 r., jeżeli w pierwszym głosowaniu żaden z kandydatów nie uzyskał więcej niż połowy ważnie oddanych głosów.

181. Ponowne głosowanie przeprowadza i ustala jego wyniki w obwodzie ta sama komisja, która przeprowadziła głosowanie w dniu 18 maja 2025 r.

182. Zadania komisji w zakresie przygotowania i przeprowadzenia ponownego głosowania, ustalenia jego wyników, sporządzenia protokołu głosowania, podania go do publicznej wiadomości i przekazania pełnomocnikowi okręgowej komisji wyborczej są analogiczne jak te związane z przeprowadzeniem głosowania w dniu 18 maja 2025 r., z zastrzeżeniem pkt 183–189.

183. Podczas wszystkich czynności komisji w dniu ponownego głosowania w lokalu wyborczym mogą przebywać wyłącznie mężowie zaufania wyznaczeni przez pełnomocników wyborczych (lub osoby przez nich upoważnione) komitetów wyborczych, które zgłosiły kandydatów uczestniczących w ponownym głosowaniu,

oraz obserwatorzy społeczni i obserwatorzy międzynarodowi. **Mężowie zaufania oraz obserwatorzy społeczni, a także obserwatorzy międzynarodowi mogą legitymować się zaświadczeniami dotyczącymi wyborów przeprowadzanych w dniu pierwszego głosowania.** Pełnomocnicy wyborczy, jeżeli zajdzie taka potrzeba, **mogą wyznaczyć do pełnienia funkcji męża zaufania nową osobę.** W ponownym głosowaniu obowiązuje także zasada, że komitet wyborczy, który zgłosił kandydata uczestniczącego w ponownym głosowaniu, może reprezentować tylko jeden mąż zaufania. Mężowie zaufania danego komitetu wyborczego mogą jednakże zmieniać się w ciągu pracy komisji (patrz pkt 4).

184. Głosowanie ponowne przeprowadza się na podstawie tych samych spisów wyborców, podlegających aktualizacji, polegającej w szczególności na umieszczeniu w spisie osób, które najpóźniej w dniu ponownego głosowania ukończą 18 lat. Komisja otrzyma zaktualizowany, wydrukowany przed ponownym głosowaniem, egzemplarz spisu, na którym w rubryce przeznaczonej do potwierdzania otrzymania karty przez wyborcę wpisana będzie data ponownego głosowania. Komisja dopisuje do spisu wyborców w dniu ponownego głosowania wyłącznie osoby wskazane w punkcie 45, w sposób omówiony w tym punkcie.
185. W czasie ponownego głosowania wyborcy przedkładający zaświadczenie o prawie do głosowania w dniu ponownego głosowania są dopisywani do spisu na podstawie tego zaświadczenia. Na zaświadczeniu o prawie do głosowania na ponowne głosowanie wskazane będzie, że dany wyborca „ma prawo głosować w dniu 18 maja 2025 r. w obwodzie miejsca pobytu w wyborach: Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dnia ponownego głosowania”. Komisja, dopisując nazwisko wyborcy w rubryce „Uwagi”, umieszcza adnotację „Zaświadczenie 01.06” albo „Z 01.06”. Komisja **szczególnie starannie sprawdza, czy przedstawiane przez wyborców zaświadczenia o prawie do głosowania dotyczą ponownego głosowania.** Komisja odmawia wydania karty do głosowania wyborcy przedkładającemu w dniu ponownego głosowania (1 czerwca 2025 r.) zaświadczenie o prawie do głosowania wydane na pierwsze głosowanie, tj. na którym wskazano, że dany wyborca „ma prawo głosować w dniu 18 maja 2025 r. w obwodzie miejsca pobytu w wyborach: Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dnia pierwszego głosowania”.
186. Komisja dopuści do głosowania pełnomocników, którzy przedstawiają akty pełnomocnictwa sporządzone dla ponownego głosowania. Komisja szczególnie starannie sprawdza, czy przedstawiane przez wyborców akty pełnomocnictwa dotyczą ponownego głosowania (tzw. II tury). **Komisja odmawia wydania karty do głosowania** w przypadku przedłożenia aktu pełnomocnictwa do głosowania dotyczącego pierwszego głosowania (tzw. I tury).
187. Przed dopuszczeniem pełnomocnika do głosowania komisja – uwzględniając powyższe zalecenia – wykonuje czynności wskazane w pkt 46-51.
188. Wraz ze spisem wyborców komisja otrzyma aktualną listę wyborców, którzy udzielili pełnomocnictwa do głosowania. Na podstawie tej listy komisja weryfikuje, czy wyborca nie cofnął wcześniej udzielonego pełnomocnictwa.
189. Tryb ustalenia wyników głosowania w obwodzie i sporządzania protokołu głosowania, podania go do publicznej wiadomości, przekazania do właściwej okręgowej komisji wyborczej, a także przekazania dokumentów w depozyt, jest analogiczny do ustalania wyników pierwszego głosowania w dniu 18 maja 2025 r., z tym że komisja sporządza protokół głosowania, o którym mowa w § 1 pkt 4 uchwały nr 53/2025 Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 3 lutego 2025 r. w sprawie wzorów protokołów głosowania i protokołu o wynikach głosowania stosowanych w wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej.

REGULAMIN OBWODOWYCH KOMISJI WYBORCZYCH POWOŁANYCH DO PRZEPROWADZENIA WYBORÓW PREZYDENTA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

- § 1.** Obwodowa komisja wyborcza, zwana dalej „komisją”, wykonuje swoje zadania określone w ustawie z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy (Dz. U. z 2025 r. poz. 365), zwanej dalej „Kodeksem wyborczym”, stosując się do wytycznych i innych uchwał oraz wyjaśnień Państwowej Komisji Wyborczej. W razie wątpliwości komisja może zwracać się do okręgowej komisji wyborczej.
- § 2.** 1. Pracami komisji kieruje, zwołuje jej posiedzenia i im przewodniczy przewodniczący komisji.
2. W razie nieobecności przewodniczącego jego obowiązki pełni zastępca przewodniczącego komisji.
- § 3.** 1. Komisja niezwłocznie po jej powołaniu zbiera się na pierwszym posiedzeniu, które zwołuje:
1) komisarz wyborczy w obwodach głosowania utworzonych w kraju, a organizuje urzędnik wyborczy przy pomocy właściwego urzędu gminy;
2) konsul w obwodach głosowania utworzonych za granicą;
3) kapitan statku w obwodach głosowania utworzonych na polskich statkach morskich.
2. Na pierwszym posiedzeniu komisja:
1) wybiera ze swego składu przewodniczącego komisji oraz jego zastępcę;
2) omawia swoje zadania i tryb pracy, a także obowiązki i uprawnienia osób wchodzących w jej skład;
3) ustala zadania do dnia wyborów, w tym związane z przygotowaniem pakietów wyborczych, przygotowaniem lokalu wyborczego, odbiorem i zabezpieczeniem kart do głosowania i nakładek na karty do głosowania sporządzonych w alfabecie Braille’a, formularzy protokołu, spisu wyborców, pieczęci komisji, obwieszczeń i innych materiałów.
3. Wybór przewodniczącego komisji i oddzielnie jego zastępcy odbywa się w głosowaniu jawnym, chyba że członek komisji zażąda przeprowadzenia głosowania tajnego. W razie równej liczby głosów ponawia się głosowanie.
4. Do czasu wyboru przewodniczącego pierwszemu posiedzeniu komisji przewodniczy najstarszy wiekiem członek komisji uczestniczący w posiedzeniu.
5. Komisja zapoznaje się z wytycznymi i innymi uchwałami oraz wyjaśnieniami Państwowej Komisji Wyborczej dotyczącymi przeprowadzenia głosowania i ustalenia jego wyników oraz na tej podstawie sporządza plan pracy.
- § 4.** 1. Komisja podejmuje rozstrzygnięcia w obecności co najmniej połowy swego składu, w tym przewodniczącego lub jego zastępcy, z zastrzeżeniem ust. 2.
2. Od chwili rozpoczęcia głosowania aż do jego zakończenia w lokalu wyborczym muszą być równocześnie obecni członkowie komisji w liczbie stanowiącej co najmniej 1/2 jej pełnego składu, w tym przewodniczący komisji lub jego zastępca. Po zakończeniu głosowania wszystkie czynności komisji wykonywane są wspólnie przez członków komisji w obecności co najmniej 2/3 jej pełnego składu, w tym przewodniczącego lub jego zastępcy.
3. Rozstrzygnięcia komisji mogą mieć formę odrębnych uchwał bądź wpisów do protokołu.
4. Uchwały podpisuje przewodniczący posiedzenia.
- § 5.** Komisja podejmuje rozstrzygnięcia większością głosów. W razie równej liczby głosów decyduje głos przewodniczącego posiedzenia.
- § 6.** 1. Z posiedzenia komisji sporządza się protokół, w którym podaje się:
1) porządek obrad;
2) imiona i nazwiska uczestników;
3) podjęte rozstrzygnięcia i ustalenia.
2. Do protokołu dołącza się podjęte uchwały.
3. Protokół podpisuje przewodniczący posiedzenia.
- § 7.** 1. Protokół głosowania w obwodzie oraz kopie protokołu głosowania w obwodzie podpisują wszystkie osoby wchodzące w skład komisji, obecne przy ich sporządzaniu.
2. Uchwały komisji lub zarządzenia jej przewodniczącego, dotyczące przebiegu głosowania bądź ustalenia jego wyników, wpisuje się do protokołu głosowania w obwodzie. W razie braku miejsca na formularzu protokołu dołącza się je jako załączniki do protokołu.
3. Uchwały, protokoły głosowania i inne dokumenty komisji oraz wydawane karty do głosowania opatrywane są pieczęcią komisji.
- § 8.** Komisja udziela informacji o wykonywaniu swoich zadań i udostępnia dokumentację członkom Państwowej Komisji Wyborczej i okręgowej komisji wyborczej oraz osobom przez nie upoważnionym.
- § 9.** 1. Członkowie komisji mają obowiązek uczestniczenia w szkoleniach oraz posiedzeniach i innych pracach komisji, w szczególności w przeprowadzeniu głosowania i ustaleniu jego wyników.

2. W razie niemożności wzięcia udziału w pracach komisji, zwłaszcza w dniu wyborów, członek komisji powinien jak najwcześniej zawiadomić o tym przewodniczącego komisji.
- § 10.** Komisja współdziała w wykonywaniu swoich zadań z urzędnikiem wyborczym oraz odpowiednio z wójtem (burmistrzem, prezydentem miasta), konsulem bądź kapitanem statku, w szczególności w zakresie:
- 1) przygotowania i wyposażenia lokalu wyborczego do głosowania;
 - 2) odbioru i zabezpieczenia kart do głosowania oraz nakładek na karty do głosowania sporządzonych w alfabecie Braille’a, formularzy protokołu, spisu wyborców, pieczęci komisji, obwieszczeń i innych materiałów wyborczych;
 - 3) przekazania protokołu głosowania w obwodzie do okręgowej komisji wyborczej;
 - 4) zapewnienia środków łączności i transportu oraz pomocy niezbędnej do pracy komisji.
- § 11.** W przypadku konieczności dokonania zmiany w składzie komisji w obwodzie głosowania utworzonym w kraju jej przewodniczący niezwłocznie powiadamia o tym komisarza wyborczego, za pośrednictwem urzędnika wyborczego, a gdy nie jest możliwe – bezpośrednio. W obwodzie głosowania utworzonym za granicą i na polskim statku morskim przewodniczący komisji powiadamia odpowiednio konsula bądź kapitana statku.
- § 12.** W przypadku konieczności dokonania zmiany przewodniczącego lub zastępcy przewodniczącego komisji § 3 ust. 3 stosuje się odpowiednio.

WYBORY PREZYDENTA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ												
Kod terytorialny gminy (dzielnic w m.st. Warszawie)								Nr obwodu głosowania				
Siedziba Obwodowej Komisji Wyborczej (adres)												
Gmina/ Dzielnica *)			Powiat			Województwo						

**PROTOKÓŁ GŁOSOWANIA W OBWODZIE
W WYBORACH PREZYDENTA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
PRZEPROWADZONEGO W DNIU**

Głosowanie rozpoczęło się w dniu 20..... r. o godz. i trwało do godz.

I. ROZLICZENIE SPISU WYBORCÓW I KART DO GŁOSOWANIA

1	Liczba kart do głosowania otrzymanych przez obwodową komisję wyborczą, ustalona po ich przeliczeniu przed rozpoczęciem głosowania z uwzględnieniem ewentualnych kart otrzymanych z rezerwy					
2	Liczba wyborców uprawnionych do głosowania (umieszczonych w spisie, z uwzględnieniem dodatkowych formularzy) w chwili zakończenia głosowania					
3	Liczba niewykorzystanych kart do głosowania					
4	Liczba wyborców, którym wydano karty do głosowania w lokalu wyborczym (liczba podpisów w spisie oraz adnotacje o wydaniu karty bez potwierdzenia podpisem w spisie)					

Uwaga! Suma liczb z pkt 3 i 4 powinna być równa liczbie z pkt 1, jeśli tak nie jest — przypuszczalną przyczynę należy opisać w pkt 16.

5	Liczba wyborców, którym wysłano pakiety wyborcze					
6	Liczba wyborców, którym wydano karty do głosowania w lokalu wyborczym oraz w głosowaniu korespondencyjnym (łącznie)					

Uwaga! Suma liczb z pkt 4 i 5 musi być równa liczbie z pkt 6.

II. GŁOSOWANIE PRZEZ PEŁNOMOCNIKA, GŁOSOWANIE NA PODSTAWIE ZAŚWIADCZENIA O PRAWIE DO GŁOSOWANIA I GŁOSOWANIE KORESpondENCYJNE

7	Liczba wyborców głosujących przez pełnomocnika (liczba kart do głosowania wydanych na podstawie aktów pełnomocnictwa otrzymanych przez obwodową komisję wyborczą)					
8	Liczba wyborców głosujących na podstawie zaświadczenia o prawie do głosowania					

Uwaga! Suma liczb z pkt 7 i 8 musi być mniejsza lub równa liczbie z pkt 4.

9	Liczba otrzymanych kopert zwrotnych w głosowaniu korespondencyjnym					
9a	Liczba kopert zwrotnych w głosowaniu korespondencyjnym, w których nie było oświadczenia o osobistym i tajnym oddaniu głosu					
9b	Liczba kopert zwrotnych w głosowaniu korespondencyjnym, w których oświadczenie nie było podpisane przez wyborcę					
9c	Liczba kopert zwrotnych w głosowaniu korespondencyjnym, w których nie było koperty na kartę do głosowania					
9d	Liczba kopert zwrotnych w głosowaniu korespondencyjnym, w których znajdowała się niezaklejona koperta na kartę do głosowania					
9e	Liczba kopert na kartę do głosowania w głosowaniu korespondencyjnym wrzuconych do urny					

Uwaga! Liczba z pkt 9 nie może być większa od liczby z pkt 5. Suma liczb z pkt 9a – 9e nie może być mniejsza od liczby z pkt 9.

III. USTALENIE WYNIKÓW GŁOSOWANIA

Obwodowa komisja wyborcza stwierdziła, że pieczęcie na urnie pozostały nienaruszone. Po wyjęciu kart z urny komisja ustaliła na ich podstawie następujące wyniki głosowania:

10	Liczba kart wyjętych z urny					
10a	w tym liczba kart wyjętych z kopert na kartę do głosowania w głosowaniu korespondencyjnym					

Uwaga! Liczba z pkt 10 pomniejszona o liczbę z pkt 10a powinna być równa liczbie z pkt 4. Dodatkowo liczba z pkt 10a nie może być większa od liczby z pkt 9e; jeśli tak nie jest — przypuszczalną przyczynę należy opisać w pkt 17.

11	Liczba kart nieważnych (<i>bez pieczęci obwodowej komisji wyborczej lub inne niż urzędowo ustalone</i>)					
12	Liczba kart ważnych					

Uwaga! Suma liczb z pkt 11 i 12 **musi być** równa liczbie z pkt 10.
Jeśli w pkt 11 liczba jest większa niż 0, przyczynę należy opisać w pkt 18.

13	Liczba głosów nieważnych (<i>z kart ważnych</i>)					
13a	w tym z powodu postawienia znaku „X” obok nazwiska dwóch lub większej liczby kandydatów					
13b	w tym z powodu niepostawienia znaku „X” obok nazwiska żadnego kandydata					
13c	w tym z powodu postawienia znaku „X” wyłącznie obok nazwiska skreślonego kandydata					

Uwaga! Suma liczb z pkt 13a – 13c **musi być** równa liczbie z pkt 13.

14	Liczba głosów ważnych oddanych łącznie na wszystkich kandydatów (<i>z kart ważnych</i>)					
----	---	--	--	--	--	--

Uwaga! Suma liczb z pkt 13 i 14 **musi być** równa liczbie z pkt 12.

15. Poszczególni kandydaci na Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej otrzymali następujące liczby głosów ważnych:

1.	 (nazwisko i imię — imiona)					
2.						
3.						
4.						
5.						
6.						
.....						
Razem						

Uwaga! Suma głosów oddanych na wszystkich kandydatów (rubryka „Razem”) **musi być** równa liczbie z pkt 14.

IV. UWAGI I ADNOTACJE

- 16.***) Uwagi o przypuszczalnej przyczynie różnicy pomiędzy sumą liczb z pkt 3 i 4 a liczbą z pkt 1; jeżeli różnica nie występuje, wpisać „brak uwag”:
- 17.***) Uwagi o przypuszczalnej przyczynie różnicy pomiędzy liczbą z pkt 10 pomniejszoną o liczbę z pkt 10a a liczbą z pkt 4, a także o przypuszczalnej przyczynie różnicy pomiędzy liczbą z pkt 10a a liczbą z pkt 9e; jeżeli różnice nie występują, wpisać „brak uwag”:
- 18.***) Uwagi o przypuszczalnej przyczynie wystąpienia kart nieważnych (pkt 11); jeżeli liczba w pkt 11 wynosi 0, wpisać „brak kart nieważnych”:
- 19.***) W trakcie głosowania wydano następujące zarządzenia; jeżeli nie wydano, wpisać „brak zarządzeń”:
- 20.***) Liczba mężów zaufania obecnych w obwodzie; jeżeli nie było mężów zaufania wpisać „0”:
- 21.***) Liczba mężów zaufania, którym wydano zaświadczenie stwierdzające spełnienie warunków niezbędnych do wypłaty diety; jeżeli nie było takich mężów zaufania wpisać „0”:
- 22.***) Adnotacja o wniesieniu uwag przez mężów zaufania z wymienieniem konkretnych zarzutów***); jeżeli nie ma, wpisać „brak zarzutów”:
- 23.***) Adnotacja o wniesieniu uwag przez członków obwodowej komisji wyborczej z wymienieniem konkretnych zarzutów***); jeżeli nie ma, wpisać „brak zarzutów”:
- 24.***) Inne uwagi; jeżeli nie ma, wpisać „brak uwag”:

Przy sporządzeniu protokołu obecni byli członkowie obwodowej komisji wyborczej:

1)	
(nazwisko i imię — imiona, funkcja w Komisji)	(podpis)
2)	
3)	
4)	
5)	
6) *)	
7) *)	
8) *)	
9) *)	
10) *)	
11) *)	
12) *)	
13) *)	

*) Niepotrzebne skreślić lub pominąć.

**) Jeżeli treść dotycząca danego punktu protokołu nie mieści się na formularzu, należy dołączyć ją do protokołu, zaznaczając to w odpowiednim punkcie protokołu.

***)) W razie zgłoszenia uwag przez mężów zaufania lub członków obwodowej komisji wyborczej należy dołączyć do protokołu stanowisko obwodowej komisji wyborczej wobec zarzutów.

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA INFRASTRUKTURY¹⁾

z dnia 29 lipca 2011 r.

w sprawie lokali obwodowych komisji wyborczych dostosowanych do potrzeb wyborców niepełnosprawnych

Na podstawie art. 186 § 2 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy (Dz. U. z 2025 r. poz. 365) zarządza się, co następuje:

- §1. Rozporządzenie określa warunki techniczne, jakim powinien odpowiadać lokal obwodowej komisji wyborczej, dostosowany do potrzeb wyborców niepełnosprawnych, zwany dalej „lokałem”.
- §2. 1. Lokal powinien znajdować się na parterze budynku bez barier architektonicznych albo wyposażonego w podjazdy lub inne urządzenia umożliwiające samodzielne dotarcie do niego wyborcom niepełnosprawnym.
2. Co najmniej jedne drzwi prowadzące do lokalu powinny umożliwiać dogodne warunki ruchu wyborcom niepełnosprawnym, w szczególności:
- 1) powinny być rozwierane lub rozsuwane;
 - 2)²⁾ mieć szerokość w świetle co najmniej 0,9 m, a gdy są to drzwi dwuskrzydłowe szerokość skrzydła głównego nie może być mniejsza niż 0,9 m;
 - 3)²⁾ nie mogą mieć progu wyższego niż 0,02 m.
3. Rozmieszczenie drzwi umożliwiających dogodne warunki ruchu wyborcom niepełnosprawnym powinno zapewniać wyborcy niepełnosprawnemu możliwość bezpośredniego dotarcia do lokalu.
4. Krawędzie stopni schodów znajdujących się w lokalu oraz prowadzących do lokalu powinny wyróżniać się kolorem kontrastującym z kolorem posadzki.
- §3. Lokal powinien umożliwiać dogodne warunki ruchu wyborcom niepełnosprawnym, a w szczególności:
- 1) przezroczyste przegrody, w szczególności drzwi i ściany, powinny być oznaczone na wysokości 0,8–1,2 m oraz 1,4–1,7 m przynajmniej dwoma pasami o szerokości 0,1–0,15 m, o jednolitej barwie, kontrastującej z tłem;
 - 2) posadzki powinny mieć nawierzchnię o właściwościach przeciwpślizgowych;
 - 3) droga prowadząca od drzwi wejściowych do miejsca głosowania powinna być możliwie najkrótsza oraz wolna od przeszkód;
 - 4) w miejscu zapewniającym tajność głosowania należy zapewnić dodatkowe, obok górnego, oświetlenie skierowane bezpośrednio na miejsce, w którym będzie wypełniana karta do głosowania.
- §4. 1. W lokalu należy wyznaczyć co najmniej jedno miejsce zapewniające tajność głosowania wyborcom niepełnosprawnym, dostosowane do potrzeb wyborców niepełnosprawnych wynikających z ich niepełnosprawności.
2. Miejsce zapewniające tajność głosowania wyborcom niepełnosprawnym powinno mieć co najmniej 1,2 m szerokości 1,2 m głębokości oraz umożliwiać pisanie na dwóch wysokościach: 0,8 i 1,1 m.
3. Urna wyborcza powinna mieć nie więcej niż 1 m wysokości.
4. Przejście pomiędzy miejscem wydania karty do głosowania i miejscem zapewniającym tajność głosowania a urną powinno mieć szerokość co najmniej 1,5 m.
- § 5. Urzędowe obwieszczenia oraz informacja, o których mowa w art. 48 § 2 i 3 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy, powinny być umieszczone w miejscu dostępnym dla wyborców poruszających się na wózkach inwalidzkich, na wysokości 0,9 m mierzonej od posadzki do dolnej części arkusza obwieszczenia lub informacji.
- §6. Rozporządzenie wchodzi w życie z dniem 1 sierpnia 2011 r.³⁾

¹⁾ Obecnie działem administracji rządowej – budownictwo, planowanie i zagospodarowanie przestrzenne oraz mieszkalnictwo kieruje Minister Inwestycji i Rozwoju, na podstawie § 1 ust. 2 pkt 1 rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 10 stycznia 2018 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra Inwestycji i Rozwoju (Dz.U. poz. 94 i 175).

²⁾ W brzmieniu ustalonym przez § 1 rozporządzenia Ministra Infrastruktury i Budownictwa z dnia 21 grudnia 2017 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie lokali obwodowych komisji wyborczych dostosowanych do potrzeb wyborców niepełnosprawnych (Dz. U. poz. 2468), które weszło w życie z dniem 13 stycznia 2018 r.

³⁾ Niniejsze rozporządzenie było poprzedzone rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 31 lipca 2001 r. w sprawie lokali obwodowych komisji wyborczych dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych (Dz. U. poz. 888), które utraciło moc z dniem wejścia w życie niniejszego rozporządzenia na podstawie art. 15 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Kodeks wyborczy (Dz.U. poz. 113, 588, 881 i 889).

